భిక్ష

చదవండి - ఆలోచించి చెప్పండి.

కం. తన కోపమె తన శత్రువు
తన శాంతమె తనకు రక్ష దయచుట్టంబౌ౯
దన సంతోషమె స్వర్గము
తన దుఃఖమె నరకమండ్రు తథ్యము సుమతీ.

ప్రశ్నలు :

1. ఈ పద్యంలో శత్రువుగా దేనిని పేర్కొన్నాడు? ఎందుకు?

జ. ఈ పద్యంలో కోపాన్ని శత్రువుగా పేర్కొన్నాడు. శత్రువు ఎలా మనకు నష్టం కల్గిస్తాడో, కష్టం కల్గిస్తాడో, అలాగే కోపం కూడా మనకు కష్ట నష్టాలను కల్గిస్తుంది.

2. శాంతి రక్షగా ఉంటుందనడంలో కవి ఉద్దేశమేమిటి?

జ. 'శాంతి' అంటే కోపం వంటివి లేకపోవడం. శాంతగునం ఉంటే, అదే మనలను రక్షిస్తుంది. శాంతం ఉంటే ఎవరితోనూ మనకు తగవు రాదు. శాంతి మనకు రక్షణను కల్పిస్తుంది.

3. సంతోషాన్ని స్వర్గంగా కవి ఎందుకు భావిస్తున్నాడు?

జ. 'స్వర్గం' అంటే దేవతల లోకం. స్వర్గ లోకంలో ఉండే వారికి దుఃఖాలు ఉండవు. సంతోషమే ఉంటుంది. కాబట్టి మన సంతోషమే మనకు స్వర్గం వంటిదని కవి చెప్పాడు.

4. కోపం వల్ల కలిగే అనర్థాలను గురించిన సంఘటనలు మీకేమైనా తెలుసా? చెప్పండి.

జ. 1) కోపం వస్తే అనర్థాలు కలుగుతాయి. ఒకరోజున మా పక్క ఇంటివారు తమ వీధిని అంతా తుడిచి, ఆ తుక్కును మా ఇంటి ముందు పోశారు. నేను వారిపై కోపపడి తిట్టాను. వాళ్ళు నన్ను కొట్టబోయారు. మా అమ్మగారు ఎలాగో సర్దిచెప్పారు.

2) నేను సైకిలు మీద వెడుతూ ఒకరోజు కాలు జారి, పక్కవారి బండి కింద పడ్డాను. నాకు దెబ్బలు తగిలాయి. పక్కవారు నన్ను పట్టించుకోలేదు. నేను కోపంతో తగవుకు వెళ్ళాను. చివరకు ఒకరిపై ఒకరు పోలీసు కేసు పెట్టుకొన్నాం. మాకు వైద్యానికి, కేసులకు చాలా ఖర్చు అయ్యింది. కాబట్టి కోపం వల్ల అనర్థాలు కలుగుతాయి.

పాఠ్యాంశ నేపథ్యం

వేదవ్యాసుడు నాలుగు వేదాలను విభజించాడు. ఆయన పంచమవేదం అని పేరు పొందిన మహాభారతాన్ని రచించాడు. అష్టాదశ పురాణాలనూ, ఉప పురాణాలనూ రచించాడు. బ్రహ్మజ్ఞాని అయిన వేదవ్యాసుడు, పరమ శివభక్తుడు. బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడు. పరమ పవిత్రమయినదీ, పరమేశ్వరునికి ప్రీతిపాత్రము అయినదీ అయిన కాశీ నగరంలో వేదవ్యాసుడు తన పదివేలమంది శిష్యులతో నివసిస్తున్నాడు. ఈయన శివధర్మాన్ని పాటిస్తూ బ్రాహ్మీ ముహూర్తంలోనే నిద్రలేచి, ఉదయం చేయవలసిన సంధ్యాది విధులు పూర్తిచేసి, మధ్యాహ్నం దాకా శివపురాణం చదివి, మధ్యాహ్నకాలంలో శిష్యులతో కలిసి కాశీనగరంలో భిక్షాటన చేసేవాడు. శిష్యులూ, తానూ వేర్వేరుగా భిక్షకు వెళ్ళి, తెచ్చిన ఆహారాన్ని రాశిగా పోసి, తెచ్చిన దానిలో సగం అతిథులకూ, అభ్యాగతులకూ సమర్పించి, మిగిలిన దానిని వారు తినేవారు.

ఒకసారి వ్యాసుడి మనస్సు నిబ్బరాన్ని ఈశ్వరుడు పరీక్షించాలని అనుకున్నాడు. "వ్యాసుని భక్తి ఏమాత్రముందో చూద్దాం. అతడు శిష్యులతో భిక్షకు వెళ్ళినప్పుడు ఏ ఇంటిలోనూ భిక్ష దొరకకుండా చెయ్యి" అని పార్వతికి చెప్పాడు. పార్వతీదేవి భర్త ఆజ్ఞ ప్రకారంగా కాశీ నగరంలోని స్త్రీల మనస్సులలో ప్రవేశించి, వ్యాసుడికి వారు భిక్ష పెట్టకుండా చేసింది. వ్యాసుడూ, శిష్యులూ భిక్ష కోసం వెళ్ళడంతో పాఠం మొదలవుతుంది.

కవి పరిచయం

పాఠ్యభాగం పేరు	:	భిక్ష
ఏ గ్రంథం నుండి గ్రహింపబడింది	:	"కాశీఖండం" కావ్యంలోని సప్తమాశ్వాసం నుండి
రచయిత	:	శ్రీనాథుడు
కాలం	:	1380-1470 (15వ శతాబ్దము)
ఎవరి ఆస్థాన కవి	:	రాజమహేంద్రవరం రెడ్డిరాజుల కొలువులో ఆస్థాన కవి
తల్లిదండ్రులు	:	శ్రీనాథుడు 'మారయ - భీమాంబ'ల ముద్దుబిడ్డడు.
బిరుదం	:	'కవి సార్వభౌమ'
ప్రతిభా పాండిత్యం	:	ఆంధ్ర కవులలో కవిత్రయం తరువాత, అంతటి ప్రతిభావంతుడైన కవి. ఈయన

		పెదకోమటి వేమారెడ్డి కొలువులో "విద్యాధికారి"గా ఉండేవాడు.
డిండిముని కంచుఢక్క పగులగొట్టడం	:	ప్రౌఢదేవరాయల ఆస్థానంలో 'డిండిముడు' అనే గొప్ప పండితునితో వాదించి, ఆయనను ఓడించి, అతడి కంచుఢక్కను పగులగొట్టించాడు.
శ్రీనాథుని రచనలు	:	1) మరుత్తరాట్చరిత్ర 2) శాలివాహన సప్తశతి 3) పండితారాధ్య చరిత్ర 4)కాశీఖండం 5) శృంగార నైషధం 6) హరవిలాసం 7) ధనంజయ విజయం 8)క్రీడాభిరామం 9) శివరాత్రి మహాత్మ్యం 10) పల్నాటి వీరచరిత్ర 11) నందనందన చరిత్ర అనేవి శ్రీనాథుడి రచనలు.
శ్రీనాథుని చాటువులు	:	శ్రీనాథుడి చమత్కారానికీ, లోకానుశీలతకూ, రసికతకూ, ఆయన జీవన విధానానికీ అద్దం పట్టే చాటువులు చాలా ఉన్నాయి.
కవితా లక్షణాలు	:	ఉద్దండలీల, ఉభయవాక్ప్రౌఢి, రసాభ్యుచితబంధం, సూక్తి వైచిత్రి
శ్రీనాథుని సీస పద్యాలు	:	శ్రీనాథుని సీస పద్యరచనా వైభవం, ఈయన కవితా వైశిష్ట్యానికి నిదర్శనం. ఈయన సీసపద్యాలు, మార్గదర్శకాలై గొప్ప అనుభూతిని కల్గిస్తాయి.
మహాప్రస్థానం	:	శ్రీనాథుడు అవసాన దశలో రాజాశ్రయం లేక వ్యవసాయం చేశాడు. పన్నులు చెల్లింపలేక, శిక్షలు అనుభవించాడు. అయినా ఆయనలో బేలతనం లేదు. "దివిజ కవివరు గుండియల్ దిగ్గురనగ నరుగుచున్నాడు శ్రీనాథుడమరపురికి" అని చెప్పాడు. దేవతల మహాకవికి గుండె ఝల్లుమనేటట్లు శ్రీనాథుడు స్వర్గానికి వెడుతున్నాడని పై పద్యం భావం.
శివభక్తుడు	:	శివభక్తుడు ఆత్మస్థైర్యం కలవాడు, లోకజ్ఞుడు. తెలుగు మహాకవులలో ఉన్నత పీఠం అలంకరించాడు.

ప్రవేశిక

ఈ రోజుల్లో 'భిక్ష' అనే మాట 'అడుక్కుతినడం' అనే అల్పార్థానికి పరిమితమైంది. నిజానికి ఒకప్పుడు 'భిక్ష' అనేది పరమపవిత్రమైన వ్రతం. శివుడు భిక్షేశ్వరుడుగా ప్రసిద్ధి చెందాడు. గురువులు శిష్యులకు 'జ్ఞానభిక్ష' పెట్టేవాళ్ళు. గౌతమ బుద్ధుడు భిక్షావృత్తితోనే జీవనం సాగించాడు. గురుకులంలో చదువుకునే రాజకుమారులు సైతం భిక్షాటనతోనే విద్యార్థిజీవనం గడిపేవారు. భిక్షపెట్టడం అన్నది. ఒక మహాపుణ్యకార్యంగా భావించేవారు. తమ ఇంటికి వచ్చిన అతిథికి 'అతిథిదేవోభవ!' అని నమస్కరించి, పూజించి, వారికి భిక్ష సమర్పించేవాళ్ళు. ఇటువంటి భిక్షా వ్రతంతో జీవించిన వేదవ్యాసమహర్షి కాశీనగరంలో శివుని పరీక్ష వల్ల పొందిన ఒక అనుభవం ఏమిటో ఈ పాఠం చదివి తెలుసుకోండి.

పాఠ్యభాగ సారాంశం

వేదవ్యాసుడు ఒకరోజు శిష్యులతో మధ్యాహ్న సమయంలో భిక్ష కోసం బ్రాహ్మణ వీధులలో ఇంటింటికీ తిరిగాడు. ఎవరూ ఆయనకు భిక్ష పెట్టలేదు. కాశీ నగరంలోని బ్రాహ్మణ స్త్రీలు రోజూ అతిథులకు మాధుకర భిక్ష పెడుతూ ఉంటారు. కాని ఆనాడు వ్యాసుడికి ఎవరూ భిక్ష పెట్టలేదు.

ఆ రోజుకు ఉపవాసం ఉందామని, మరునాడు పారణకు భిక్ష దొరకకపోదని వ్యాసుడు నిశ్చయించాడు. మరుసటి రోజున వ్యాసుడు తిరిగి శిష్యులతో భిక్షాటనకు వెళ్ళాడు. ఈశ్వరుడి మాయవల్ల ఆ రోజు కూడా ఆయనకు ఎవ్వరూ భిక్ష పెట్టలేదు. వ్యాసుడు కోపంతో తన భిక్షాపాత్రను వీధి మధ్యలో పగులగొట్టి, కాశీ వాసులకు మూడు తరాల దాకా ధనం, మోక్షం, విద్య లేకుండా పోవాలి అని శపించడానికి సిద్ధమయ్యాడు.

అప్పుడు పార్వతీదేవి ఒక బ్రాహ్మణ భవనం వాకిట్లో సామాన్య స్త్రీ వలె కనబడి, వ్యాసుని రమ్మని పిలిచి ఇలా మందలించింది. ఓ మహర్షీ! "నీవు గొంతు దాకా తినడానికి మాధుకర భిక్ష దొరకలేదని గంతులు వేస్తున్నావు. నివ్వరి బియ్యం తినేవారూ, శాకాహారులూ, కందభోజులూ, ఉంఛవృత్తితో జీవించేవారూ అయిన మునీశ్వరులు నీ కంటె తెలివి తక్కువ వాళ్ళా? ఉన్న ఊరు, కన్న తల్లి సమానం అంటారు. అదీకాక కాశి, ఈశ్వరుడి భార్య, భిక్ష దొరకలేదని నీవు కాశీ నగరాన్ని శపించడం తగదు.

నీవు ఆకలితో ఉన్నావు. మా వంటి గృహిణులు నిన్ను ఇలా నిందించడం మంచిది కాదు. మా ఇంటికి భోజనానికి రా, భోజనం చేసిన తరువాత నీతో మాట్లాడవలసిన మాటలు ఉన్నాయి.

పార్వతీదేవి మాటలు విని, వ్యాసుడు ఆమెతో "అమ్మా! సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడు. నాకు పదివేలమంది శిష్యులు ఉ

న్నారు. వారు తినకుండా నేను తిననని నాకు వ్రతం ఉంది. నిన్నటిలాగే ఈ రోజు కూడా పస్తు ఉంటాం" అన్నాడు.

అప్పుడు పార్వతీదేవి చిరునవ్వు నవ్వి "మునీశ్వరా! నీవు శిష్యులను కూడా వెంట బెట్టుకొని తొందరగా రా. ఈశ్వరుడి దయవల్ల ఎంతమంది అతిథులు వచ్చినా, అందరికీ కోరిన అన్నం పెడతాను" అంది.

వ్యాసుడు సరేనని గంగలో స్నానం చేసి, శిష్యులతో వచ్చాడు. పార్వతీదేవి వారికి స్వాగతం చెప్పి, వారందరికీ భోజనశాలలో బంతివేసి వడ్డించింది.

ప్రతిపదార్థాలు-భావాలు

1వ పద్యం :

తే॥గీ॥ నెట్టుకొని కాయ బీఱెండ పట్టపగలు
తాను శిష్యులు నిల్లిల్లు దప్పకుండఁ
గాశికా విప్రగృహ వాటికల నొనర్చు
నఖిల విద్యాగురుండు భిక్షాటనంబు.

ప్రతిపదార్థం :

అఖిల విద్యాగురుండు

అఖిల	=	సమస్తములయిన
విద్యా	=	విద్యలకునూ
గురుండు	=	గురువు అయిన వేదవ్యాస మునీంద్రుడు
తానున్	=	తానునూ
శిష్యులున్	=	శిష్యులునూ

పట్టపగలు :

(పగలు + పగలు =పట్టపగలు)	=	పట్టపగటి యందు
బీఱెండ (బీఱు + ఎండ)	=	తీక్షణమయిన ఎండ
నెట్టుకొని	=	అతిశయించి
కాయన్	=	కాయుచుండగా

కాశికా విప్రగృహవాటికలన్ :

కాశికా	=	కాశికా నగరము నందలి
విప్రగృహ	=	బ్రాహ్మణ గృహాలకు సంబంధించిన
వాటికలన్	=	వాడలయందు (వీథుల యందు)
ఇల్లిల్లు	=	ప్రతి గృహాన్నీ
తప్పకుండన్	=	విడువకుండా (ఏ ఇల్లునూ విడిచిపెట్టకుండా)
భిక్షాటనంబు (భిక్షా + అటనంబు)	=	భిక్ష కొఱకైన సంచారాన్ని
ఒనర్చున్	=	చేయును (చేస్తూ ఉంటాడు)

భావం : చతుర్దశ విద్యలకును గురువయిన వేదవ్యాస మునీంద్రుడు, శిష్యులతో కలిసి, పట్టపగలు పెరిగిన తీక్షణమైన ఎండలో, కాశీనగరంలోని బ్రాహ్మణవీథులలో భిక్ష కోసం ఏ ఇల్లూ విడిచిపెట్టకుండా, ప్రతి గృహానికీ తిరుగుతున్నాడు.

2వ పద్యం :

తే॥గీ॥ వండుచున్నారమను నొక్క వనజనేత్ర
తిరిగి రమ్మను నొక్క లేఁదీఁగె బోఁడి
దేవకార్యంబు నేఁడనుఁ దెఱవ యొర్తు
ద్వాః కవాటంబుఁ దెఱవదు వనిత యొకతె

ప్రతిపదార్థం :

ఒక్క వనజనేత్ర	=	ఒక పద్మాక్షి; (వనజనేత్ర (వ్యు) పద్మముల వంటి కన్నులు కలది)
వండుచున్నారము	=	వంట చేస్తున్నాము

అనున్ = అన్నది

ఒక్క లేఁదీఁగె బోఁడి;

ఒక్క = ఒక

లేదీగె బోడి = లేత తీగ వంటి శరీరము గల స్త్రీ

తిరిగి = మరల

రమ్మనున్;

(రమ్ము+అనున్) = రమ్మని అన్నది

తెఱవయోర్తు;

తెఱువ = స్త్రీ

ఓర్తు = ఒకామె

నేడు = ఆనాడు

దేవకార్యంబు = దేవతల పూజాకార్యం

అనున్ = అన్నది (పితృదేవతల కార్యము నాడు పితృదేవతలకు పెట్టకుండా భిక్ష వేయరాదు)

వనిత యొకతె = ఒక ఇల్లాలు

ద్వాః కవాటంబున్;

ద్వాః = ద్వారము యొక్క

కవాటంబున్ = తలుపును

తెఱవదు = తెరవనే తెరవలేదు

భావం : ఒక ఇల్లాలు “వండుతున్నాము” అన్నది. మరొక స్త్రీ “మరల రండి” అన్నది. ఇంకొక ఇల్లాలు ఈ రోజు దేవవ్రతం (దేవకార్యము) అని చెప్పింది. మరియొక ఇల్లాలు అసలు ద్వారబంధం యొక్క తలుపులు తెరవనేలేదు.

3వ పద్యం :

సీ॥ ముంగిట గోమయంబున గోముఖము దీర్చి
కడలు నాల్గుగ ముగ్గుకఱ్ఱ వెట్టి,
యతిథి నచ్చోనిల్పి యర్ఘ్య పాద్యము లిచ్చి
పుష్పగంధంబులఁ బూజసేసి,
ప్రక్షాళితంబైన పసిఁడి చట్టువమున
నన్నంబుమీఁద నెయ్యభిఘరించి,
ఫలపాయసాపూప బహుపదార్థములతో
భక్తివిశ్వాస తాత్పర్యగరిమఁ

తే॥గీ॥ బెట్టుదురు మాధుకరభిక్ష భిక్షుకులకుఁ
గంకణంబులతో సూడిగములు రాయఁ
గమ్రకరముల బ్రాహ్మణాంగనలు కాశి
నన్నపూర్ణ భవాని కట్టనుఁగుఁ జెలులు.

ప్రతిపదార్థం :

ముంగిటన్ (ముంగల + ఇల్లు) = ముంగిలి)

= ఇంటి ముందు భాగంలో

గోమయంబునన్ = ఆవు పేడతో

గోముఖము తీర్చి = అలికి

కడలు = అంచులు

నాల్గుగన్ = నాలుగు అయ్యేటట్లుగా (చతురస్రముగా)

ముగ్గు కఱ్ఱ వెట్టి;

(ముగ్గు కఱ్ఱ + పెట్టి) = ముగ్గు పెట్టి

అతిథిన్ = వచ్చిన అతిథిని

అచ్చోన్ = ఆ రంగవల్లి మధ్యంలో (ఆ చతురస్రంగా వేసిన ముగ్గు మధ్యలో)

నిల్పి = నిలిపి
అర్ఘ్యపాద్యములు = కాళ్ళు, చేతులు కడుగుకోడానికి నీళ్ళు
(హస్తముల యందు అర్ఘ్యమును, పాదముల యందు పాద్యమును
ఇచ్చి = ఇచ్చి
పుష్పగంధంబులన్ = పువ్వులతో, గంధముతో
పూజచేసి (పూజ + చేసి) = పూజించి
ప్రక్షాళితంబైన
(ప్రక్షాళితంబు+ఐన) = బాగుగా కడుగబడిన
పసిడి, చట్టువమునన్ = బంగారు గరిటెతో
అన్నంబు మీదన్ = అన్నము పైన
నెయ్యి = నేతిని
అభిఘరించి = కొంచెం వేసి (అభిఘారము చేసి అనగా కొద్దిగా చల్లి)

ఫలపాయసాపూప బహుపదార్థములతోన్;
ఫల = పండ్లు
పాయస = పరమాన్నం
అపూప = పిండి వంటకాలు మొదలయిన
బహు = అనేకములైన
పదార్థములతోన్ = పదార్థాలతో

భక్తి విశ్వాస తాత్పర్యగరియన్;
భక్తి = పూజ్య భావము యొక్క
విశ్వాస = నమ్మకము యొక్క
తాత్పర్య = తత్పర భావము యొక్క (మక్కువ యొక్క)
గరిమన్ = పెంపుతో
క్రమకరములన్ = ఇంపైన చేతలయందు
కంకణంబులతోన్ = ముత్యాలు, పగడాలు మొదలయిన వానిని గుచ్చి చేతికి కట్టుకొనే తోరాలతో
సూడిగములు = గాజులు
రాయన్ = ఒరసి కొనుచుండగా
కాశిన్ = కాశీ నగరమందు

అన్నపూర్ణ భవాని కట్టనుగు జెలులు;
అన్నపూర్ణ = అన్నపూర్ణ అనే పేరుగల
భవాని = భవుని భార్యయైన పార్వతీదేవి యొక్క
కట్టనుగు (కడు + అనుగు) = మిక్కిలి ప్రియురాండ్రైన
చెలులు = చెలికత్తెలయిన (స్నేహితురాండ్రైన)
బ్రాహ్మణాంగనలు
(బ్రాహ్మణ + అంగనలు) = బ్రాహ్మణ స్త్రీలు
భిక్షుకులకున్ = యతులకు; (భిక్ష అడిగేవారికి)
మాధుకర, భిక్షన్ = తేనెటీగను పోలిన, భిక్షను; (మాధుకరము అనే భిక్షను)
పెట్టుదురు = పెడతారు (వడ్డిస్తారు)

భావం : వాకిట్లో ఆవుపేడతో చక్కగా అలికి, నాలుగు అంచులూ కలిసే విధంగా దానిపై ముగ్గుపెట్టి, ఆ ముగ్గు మధ్యలో, వచ్చిన అతిథిని నిలబెట్టి, వారికి కాళ్ళూ చేతులూ కడుగుకోడానికి నీళ్ళు ఇచ్చి, (అర్ఘ్య పాద్యములు ఇచ్చి), వారిని పూవులతో, గంధముతో పూజచేసి, కడిగిన బంగారు గరిటెతో అన్నం పై ఆవునేతిని అభిఘరించి (చల్లి), పండ్లతో, పరమాన్నముతో, పలు రకాల పిండివంటలతో, భక్తి విశ్వాసాలు ఉట్టిపడే రీతిగా, చేతి తోరాలతో గాజులు ఒరసికొని ధ్వని చేస్తుండగా, తమ ఇంపయిన చేతులతో, కాశీ నగరంలోని బ్రాహ్మన స్త్రీలు, యతీశ్వరులకు మాధుకర భిక్ష పెడుతూ ఉంటారు. ఆ ఇల్లాండ్రు అన్నపూర్ణా భవానికి ప్రియమైన స్నేహితురాండ్రుగా పేరు పొందారు.

విశేషాంశాలు :

1. అతిథి : (వ్యుత్పత్తి) = తిథి నియమాలు లేకుండా భోజన సమయానికి వచ్చేవాడు.
2. అర్ఘ్యం : (వ్యుత్పత్తి) = పూజకు తగినది
   అష్టార్ఘ్యములు : అర్ఘ్యములు ఎనిమిది రకములు.
   1) పెరుగు 2) తేనె 3) నెయ్యి 4) అక్షతలు 5) గఱిక 6) నువ్వులు 7) దర్భ 8) పుష్పము
3. పాద్యము : (వ్యుత్పత్తి) = పాదములకు అర్హమైనది (కాళ్ళు కడుగుకొనుటకు అర్హమైన నీరు)
4. మాధుకర భిక్ష : (వ్యుత్పత్తి) = మధుకరం అంటే తుమ్మెద. తుమ్మెద వివిధ పుష్పాలపై వ్రాలి, తేనెను గ్రహించినట్లు, సన్యాసులు వివిధ గృహాలకు వెళ్ళి, ఆ ఇంటి గృహిణుల నుండి భిక్షాన్నములను స్వీకరిస్తారు. అందువల్ల సన్యాసులు స్వీకరించే భిక్షను 'మాధుకర భిక్ష' అంటారు.

ఆలోచించండి – చెప్పండి

1. 'అతిథిదేవోభవ' అంటే ఏమిటి?

జ. 'అతిథిదేవోభవ అంటే అతిథి దేవుడుగా గలవాడవు అగుము అని భావం. అంటే అతిథిని దేవునిగా భావించి పూజించుము అని సారాంశం.

2. ప్రాచీన కాలంలో భిక్షాటనాన్ని పవిత్రకార్యంగా ఎందుకు భావించేవారు?

జ. సన్యాసులు, బ్రహ్మచారులు, మహర్షులు 'భిక్షా' వృత్తితో జీవించాలని, ధర్మశాస్త్రాలు చెపుతున్నాయి. వ్యాసమహర్షి వంటివారు పంచ భిక్ష స్వీకరించేవారు. అంటే కేవలం ఐదు గృహాలకు వెళ్ళి, ఐదుమంది నుండి మాత్రమే భిక్ష స్వీకరించేవారు. ఉపనయనం చేసినప్పుడు బ్రహ్మచారులు ముందుగా తల్లి నుండి, తరువాత తండ్రి నుండి భిక్షలు స్వీకరించాలి. సన్యాసులు వంటివారు జీవనం కోసం వస్తువులు, ధనం, వగైరా దాచరాదని, వారు భిక్ష ద్వారా లభించిన దానినే తిని జీవించాలనీ, శాస్త్రాలు చెపుతున్నాయి. భిక్ష పెట్టినవారికి పుణ్యం వస్తుందని శాస్త్రాలు చెప్పాయి. అందుకే ప్రాచీన కాలంలో భిక్షాటనాన్ని పవిత్రకార్యంగా భావించేవారు.

3. భిక్ష సమర్పించేటప్పుడు నాటికీ నేటికీ ఉన్న తేడాలేమిటి?

జ. భిక్ష సమర్పించేటప్పుడు పూర్వం గృహిణులు, తమ ఇంటి వాకిలిని ఆవు పేడతో శుద్ధిచేసి, అక్కడ ముగ్గుపెట్టి, అతిథికి అర్ఘ్యపాద్యాలిచ్చి, పుష్ప గంధాలతో పూజచేసి, అన్నం మీద నెయ్యి అభిఘారం చేసి, పిండి వంటలతో భక్తి విశ్వాసాలతో అతిథులకు పెట్టేవారు.

ఇప్పుడు భిక్ష పెట్టడం తక్కువ అయ్యింది. కేవలం కొంతమంది మాత్రం, ముష్టి పెడుతున్నారు. అది కూడా విసుగుకుంటూ, తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లోనే బిచ్చగాండ్రకు ముష్టి వేస్తున్నారు. ముష్టి ఎత్తుకోవడం, కొన్ని ప్రాంతాల్లో నేరంగా పరిగణింపబడుతోంది. నేడు దానధర్మాలు తగ్గిపోయాయి.

4వ పద్యం :

కం॥ ఆ పరమ పురంధ్రులయం
దే పుణ్యాంగనయు భిక్ష యిడదయ్యెఁ గటాఁ
రేపాడి మేలుకని యే
నే పాపాత్ముని ముఖంబు నీక్షించితినో?

ప్రతిపదార్థం :

ఆ. పరమ. పురంధ్రుల యందున్;

ఆ	=	అటువంటి
పరమ	=	ముఖ్యమైన
పురంధ్రుల యందున్	=	కుటుంబినులలో (మగడునూ, బిడ్డలునూ కల స్త్రీని) 'పురంధ్రి' అంటారు

ఏ పుణ్యాంగనయున్;

(ఏ, పుణ్య+అంగనయున్) = ఏ పుణ్యవతియును

భిక్ష = భిక్షాన్నమును
ఇడదయ్యెన్ = పెట్టదాయెను (పెట్టలేదు)
కటా = అక్కటా!
ఏను = నేను
రేపాడి = తెల్లవారు జాముననే మేలుకొని
ఏ పాపాత్ముని = ఎటువంటి పాపి యొక్క
మోమును = ముఖాన్ని
ఈక్షించితినో;
(ఈక్షించితిని+ఓ) = చూశానో

భావం : అటువంటి పరమ పురంధ్రులలో ఏ యొక్క పుణ్య స్త్రీ కూడా నాకు భిక్ష పెట్టడానికి రాలేదు. నేను ఈనాడు ఉదయం నిద్రలేచి, ఎటువంటి పాపాత్ముని ముఖాన్ని చూశానో కదా!

విశేషాంశాలు :

1. పాపత్ముని ముఖం చూడడం : దుర్మార్గుల ముఖం చూస్తే, చెడ్డ పరిణామాలు కలుగుతాయని నమ్మకం. అందుకే ఉదయం లేవగానే కాని, పాడ్యమి తిథినాడు చంద్రోదయాన్ని గమనించినప్పుడు కాని, ఇష్టమైన వాళ్ళ ముఖాలను చూస్తారు. అలాగే ఏదయినా పని పై వెళ్ళేటప్పుడు, కులస్త్రీలు శకునంగా ఎదురువస్తే మంచిది అనే సంప్రదాయాలు ఏర్పడ్డాయి. ప్రస్తుతం ఇటువంటి వాటిపై, నమ్మకం పోతూ ఉండడం గమనింపదగిన విషయం.

5వ పద్యం :

తే॥గీ॥ ఉపవసింతుముగాక నేఁడుడిగి మడిఁగి
యస్తమించుచు నున్నవాఁ డహిమ భానుఁ
డెల్లి పారణకైన లేదెట్లు మనకు?
మాధుకరభిక్ష బ్రాహ్మణ మందిరముల

ప్రతిపదార్థం :

ఉడిగి = (భిక్ష కోసం తిరగడం) మాని
మడిగి = అణగి యుండి
నేడు = ఈ రోజు
ఉపవసింతుముగాక;
(ఉపవసింతుము+కాక) = ఉపవాసం ఉందుము గాక!
అహిమభానుడు = వేడి కిరణములు గలవాడైన సూర్యుడు
అస్తమించుచున్నవాడు;
(అస్తమించుచున్+ఉన్నవాడు) = అస్తమిస్తున్నాడు
ఎల్లి = రేపు
మనకున్ = మనకు
బ్రాహ్మణమందిరములన్ = బ్రాహ్మణ గృహాలలో
మాధుకర భిక్ష = మాధుకర రూపమైన భిక్ష
పారణకైనన్ = ఉపవాసం ఉండి మరునాడు చేయు భోజనానికి అయినా
లేదెట్లు (లేదు+ఎట్లు) = లేకుండా ఎలా ఉంటుంది? (తప్పక లభిస్తుంది)

భావం : ఇంక భిక్ష కోసం తిరగడం కట్టిపెట్టి, కడుపులో కాళ్ళు పెట్టుకొని మడిగి ఉండి, ఉపవాసం చేద్దాము. సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడు. రేపైనా మనకు ఈ బ్రాహ్మణ మందిరాలలో ఉపవాసం తర్వాత చేసే పారణ భోజనానికి సరిపడ భిక్ష దొరకకపోదు.

6వ వచనం:

అని యా రాత్రి గడపి, మఱునాడు మధ్యాహ్నకాలంబున శిష్యులుందాను,
వేఱువేఱ విప్రభవన వాటికల భిక్షాటనంబొనర్పంబోయి,
తొలునాఁటియట్ల ముక్కంటిమాయ నే మచ్చెకంటియు వంటకంబు

పెట్టకున్నఁ గటకటంబడి భిక్షాపాత్రంబు నట్టనడువీధిం బగులవైచి కోపావేశంబున

ప్రతిపదార్థం :

అని = అట్లు చెప్పి
ఆ రాత్రి, గడపి = ఆ రాత్రి ఎలాగో వెళ్ళదీసి
మఱునాడు = తరువాతి రోజు
మధ్యాహ్నకాలంబునన్ = మధ్యాహ్న వేళయందు
శిష్యులున్ = శిష్యులునూ
తానున్ = తానునూ (వేద వ్యాసుడునూ)
వేఱువేఱన్ = విడివిడిగా
వేదవ్యాసుండు = వేద వ్యాసమహర్షి

విప్రభవన వాటికలన్;

విప్ర భవన = బ్రాహ్మణ మందిరములు ఉన్న
వాటికలన్ = వాడలలో (వీధులలో)

భిక్షాటనంబు;

(భిక్షా+అటనంబు) = భిక్ష కోసం సంచారం
ఒనర్పంబోయి
(ఒనర్పన్+పోయి) = చేయబోయి
తొలునాటియట్ల
(తొలునాటి+అట్ల) = ముందురోజులాగే
ముక్కంటి మాయన్ = శివుని మాయచేత
ఏ మచ్చెకంటియున్ = ఏ మీన నేత్రయును,
(మచ్చె కంటి : (వ్య) = చేపల వంటి కన్నులు కలది (స్త్రీ)
వంటకము = అన్నం
పెట్టకున్నన్
(పెట్టక+ఉన్నన్) = పెట్టకపోగా
కటకటంబడి = బాధపడి
భిక్షాపాత్రంబు = భిక్షా పాత్రను
నట్టనడు వీధిన్ = వీధి నట్టనడుమ (మధ్యలో)
పగులవైచి = పగులకొట్టి
కోపావేశంబునన్
(కోప+ఆవేశంబునన్) = కోపము యొక్క ఆవేశంతో

భావం : అని వేదవ్యాసుడు, శిష్యులతో ఆ రాత్రి మఠంలో గడిపి, మరుసటి రోజు యథావిధిగా మధ్యాహ్న సమయానికి శిష్యులునూ, తానూ వేర్వేరుగా బ్రాహ్మణ వాడలలో భిక్షాటనం చేయసాగారు. కాని అంతకు ముందు రోజులాగే, విశ్వనాథుడి మాయవల్ల, ఏ ఇల్లాలూ వారికి భిక్ష పెట్టలేదు. దానితో వ్యాసుడు బాధపడి, కోపంతో భిక్షాపాత్రను నట్టనడి వీధిలో ముక్కలు ముక్కలయ్యేటట్లు పగులకొట్టాడు. అంతటితో కోపావేశం దిగక.

7వ పద్యం :

తే॥గీ॥ ధనములేకుండెదరు మూఁడు తరములందు
మూఁడు తరములఁ జెడుఁగాక మోక్షలక్ష్మి
విద్యయును మూఁడు తరముల వెడలవలయుఁ
బంచ జనులకుఁ గాశికాపట్టణమున

ప్రతిపదార్థం :

కాశికాపట్టణమునన్ = కాశీ పట్టణము నందు
పంచ జనులకున్ = మనుష్యులకు (పంచభూతములచే పుట్టువారు మనుష్యులు)

మూడు తరములన్= మూడు తరముల పాటు
మోక్షలక్ష్మి = కైవల్య లక్ష్మి
చెడుఁగాక = చెడిపోవుగాక
మూడు తరములన్ = మూడు తరముల పాటు
విద్యయును = విద్య కూడా
వెడలవలయున్ = పోవాలి (నిష్క్రమించాలి)
మూడు తరముల యందున్ = మూడు తరముల పాటు
ధనము లేకుండెదరు = ధనము లేకుండా ఉంటారు (పేదవారై ఉంటారు)

భావం : కాశీ నివాసులకు ముదిరిన ఈ ధన మదం దిగిపోయే వరకు, "వీరు మూడు తరాల వఱకూ నిరుపేదలై ఉండాలి. మూడు తరాల వఱకూ వీరికి ముక్తి లక్ష్మి చెడిపోవాలి. మూడు తరాల వఱకూ వీరు చదువులేనివారు కావాలి". అని వ్యాసుడు కాశీ నగరాన్ని శపించడానికి సిద్ధమయ్యాడు.

8వ వచనం :

అని పారాశర్యుండు క్షుత్పిపాసా పరవశుండై శపియింపం దలంచు
నవసరంబున నొక్క విప్రభవనంబు వాఁకిటం
బార్వతి ప్రాకృత వేషంబున

ప్రతిపదార్థం :

అని = ఈ విధంగా
పారాశర్యుండు = వ్యాసుడు (వ్యు) పరాశర మహర్షి కుమారుడు (వేదవ్యాసుడు)
క్షుత్పిపాసాపరవశుండై;
క్షుత్ = ఆకలితోనూ
పిపాసా = దప్పికతోనూ (నీరు త్రాగాలనే కోరికతోనూ)
పరవశుండై
(పరవశండు+ఐ) = పరాధీనుడై (లొంగినవాడై)
శపియింపన్ = శపించడానికి
అవసరంబునన్ = సమయంలో
ఒక్క విప్రభవనంబు వాకిటన్;
ఒక్క = ఒక
విప్రభవనంబు = బ్రాహ్మణ మందిరము యొక్క
వాకిటన్ = వాకిలి యందు (గృహ ద్వారమునందు)
పార్వతి = పార్వతీదేవి
ప్రాకృత వేషంబునన్ = సామాన్య స్త్రీ వేషంలో

భావం : అని ఆకలి దప్పులతో బాధపడుతున్న వ్యాసుడు శపించాలని ఆలోచిస్తున్న సమయంలో, ఒక బ్రాహ్మణ భవనం ద్వారము దగ్గర పార్వతీ దేవి సామాన్య స్త్రీ వేషంలో మందలించింది.

విశేషాంశాలు :

1. పారాశర్యుడు (వ్యు) : పరాశర మహర్షి కుమారుడు (వ్యాసుడు)

9వ పద్యం : (కంఠస్థ పద్యం)

ఉ॥ వేదపురాణశాస్త్ర పదవీ నదవీయసియైన పెద్దము
త్తైదువ కాశికానగర హాటకపీఠ శిఖాధిరూఢ య
య్యాదిమ శక్తి, సంయమివరా! యిటు రమ్మనిపిల్చె హస్తసం
జ్ఞాదరవీల రత్నఖచితాభరణంబులు ఘల్లు ఘల్లనన్'

ప్రతిపదార్థం :

వేదపురాణ శాస్త్ర పదవీ నదవీయసి యైన;

వేద = వేదముల యందు

పురాణ = పురాణముల యందు

శాస్త్ర = శాస్త్రముల యందు ప్రతిపాదింపబడిన

పదవీ = జ్ఞానమునకు

నదవీయసియైన

(న+దవీయసి+ఐన) = మిక్కిలి దూరము నందు లేని

పెద్ద ముత్తైదువ = పెద్దదైన పురంధ్రి

కాశికా నగర హాటిక పీఠ శికాధిరూఢ:

కాశికా నగర = కాశికా నగరము అనెడి

హాటక పీఠ = స్వర్ణ పీఠము యొక్క

శిఖా = శిఖరమందు

అధిరూఢ = అధిరోహించియున్న

అయ్యాదిమ శక్తి

(ఆ+ఆదిమ శక్తి) = ఆ మొదటి శక్తి స్వరూపిణి

హస్త సంజ్ఞాదర వీలన్;

హస్త సంజ్ఞా = చేతి సంజ్ఞ యందు వెల్లడి యవుతున్న

ఆదర = ఆదరముతో కూడిన

విలాస = లాసముతో

రత్న ఖచితా భరణంబులు;

రత్న = రత్నములతో

ఖచిత = పొదుగబడిన (కూడిన)

ఆభరణంబులు = నగలు

ఘల్లుఘల్లనన్ = గల్లు గల్లుమని శబ్దము చేయుచుండగా

సంయమివరా = ఓ మునీశ్వరా!

ఇటురమ్ము+అని = ఇటు రమ్మని

పిల్చెన్ = పిలిచింది

భావం : సకల వేదాలు, సకల పురాణాలు, సకల శాస్త్రములు నిర్దేశిస్తున్న మార్గానికి దగ్గరగా ఉన్న పెద్ద ముత్తైదువ, కాశీనగరం అనే బంగారు పీఠంపై అధిరోహించిన ఆ ఆదిమశక్తి. తన చేతితో సంజ్ఞ చేసింది. ఆ సంజ్ఞలో ఆదరం కనబడింది. అప్పుడు ఆమె రత్నఖచితమైన ఆభరణాలు ఘల్లు ఘల్లుమని చప్పుడయ్యాయి. అలా ఘల్లుమంటుండగా, ఆమె 'ఓ మునీశ్వరా! ఇటు రమ్ము' అని వ్యాసుని పిలిచింది.

10వ పద్యం : (కంఠస్థ పద్యం)

శా॥ ఆకంఠంబుగ నిప్డు మాధుకర భిక్షాన్నంబు భక్షింపఁగా
లేకున్నం గడు నంగలార్చెదవు మేలే? లెస్స! శాంతుండవే!
నీ కంటెన్ మతిహీనులే కటకటా! నీవార ముష్టింపచుల్
శాకాహారులుఁ గందభోజులు, శిలోంఛప్రక్రముల్ తాపసుల్!

ప్రతిపదార్థం :

ఇప్డు = ఇప్పుడు

ఆకంఠంబుగన్ = కంఠము దాకా (గొంతు దాకా)

మాధుకర భిక్షాన్నంబు = మాధుకర రూపమైన భిక్షాన్నమును

భక్షింపగాన్ = తినడానికి

లేకున్నన్ (లేక+ఉన్నన్) = లేకపోయేసరికి

కడున్ = మిక్కిలి

అంగలార్చెదవు = అంగలు వేస్తున్నావు (తొట్రు పడుతున్నావు) (దుఃఖిస్తున్నావు)

మేలే (మేలు+ఏ) = నీవు చేసే పని మంచిదా?

లెస్స = బాగున్నదా?

శాంతుండవే

(శాంతుండవు+ఏ) = నీవు శాంత గుణం కలవాడవేనా!

కటకటా = అక్కట కటా!

నీవార ముష్టింపచుల్ = ఏ పూటకు ఆ పూట పిడికెడు నివ్వరి వడ్లు దంచుకొని వంది తనేవారునూ

శాకాహారులు = కాయ కూరలు మాత్రమే తినేవారునూ

కందభోజులు = దుంపలు మాత్రమే తినేవారునూ

శిలోంఛ ప్రక్రముల్;

శిల = కోతకోసిన వరిమళ్ళలో జారి పడిన కంకులు ఏరుకొని వాటితో బ్రతికేవారునూ

ఉంఛ ప్రక్రముల్ = రచ్చరోళ్ళ వద్ద వడ్లు దంచేటప్పుడు చుట్టూ జారిపడిన బియ్యపు గింజలు ఏరుకొనడమే జీవనంగా కలవారునూ అయిన

తాపసుల్ = తపస్సు చేసుకొనేవారు; (మునులు)

నీకంటెన్ = నీ కన్న

మతిహీనులే

(మతిహీనులు+ఏ) = బుద్ధితక్కువ వారా? (తెలివి తక్కువ వారా?)

భావం : "ఇప్పుడు గొంతు దాకా తినడానికి మాధుకర భిక్షాన్నం దొరకలేదని నీవు ఇంతగా చిందులు వేస్తున్నావు కదా! ఇది మంచి పనియేనా? బాగున్నది. నిజంగా నీవు శాంత స్వభావుడవేనా? పిడికెడు వరిగింజలతో కాలం వెళ్ళబుచ్చేవారూ. శాకాహారంతో, దుంపలతో సరిపెట్టుకొనే వాళ్ళూ, వరి మళ్ళలో కంకులు ఏరుకొని బ్రతికేవాళ్ళూ, రోళ్ళ వద్ద జారిపడిన బియ్యం ఏరుకొని జీవించే వాళ్ళూ అయిన మునులు. నీ కంటె తెలివి తక్కువ వారా?

11వ పద్యం : (కంఠస్థ పద్యం)

తే॥గీ॥ ఓ మునీశ్వర! వినవయ్య యున్న యూరుఁ
గన్నతల్లియు నొక్క రూపన్న నీతి?
యటు విశేషించి శివుని యర్ధాంగలక్ష్మి
కాశి; యివ్వీటి మీఁద నాగ్రహము దగునె?

ప్రతిపదార్థం :

ఓ మునీశ్వర

(ముని + ఈశ్వరా) = ఓ మునీశ్వరుఁడా! (వేదవ్యాస మహర్షీ!)

ఉన్నయూరున్

(ఉన్న+ఊరున్) = తాను ఉన్న ఊరును

కన్న తల్లియున్ = తనను కనిని తల్లియును

ఒక్క రూపు = ఒకే మాదిరి

అన్న నీతి = అనే నీతిని

వినవయ్య = నీవు వినలేదా?

అటు విశేషించి = అంతకంటెను విశేషించి

కాశి = కాశీ పట్టణం

శివుని = ఈశ్వరుని యొక్క

అర్ధాంగ లక్ష్మి = భార్య

ఇవ్వీటిమీదన్

(ఈ+వీటిమీదన్) = ఈ కాశీనగరం మీద

ఆగ్రహము = కోపం

తగునె (తగును+ఎ) = తగునా?

భావం : పెద్ద ముత్తైదువు రూపంలో ఉన్న పార్వతీదేవి, వ్యాసుని "ఉన్న ఊరు కన్నతల్లితో సమానం" అనే నీతిని నీవు వినలేదా?

అంతకంటెను విశేషించి శివుని అర్థాంగ లక్ష్మియైన ఈ కాశీనగరి మీద నీవు ఇంత కోపం చూపించడం తగునా?" అని మందలించింది.

12వ వచనం :

ఇట్టి కాశికానగరంబు మీద భిక్షలేకుండుట
కారణంబుగా నీయంత వాడు కటకటంబడి
శపియింపందలంచునే? విశేషించి యాఁకొన్న వాఁడవు
గావున నీ యవసరంబున నిన్ను హెచ్చు గుందాడుట

మము బోఁటి గృహిణులకు మెచ్చుగాదు. మా
యింటికిం గుడు వరమ్ము! కుడిచి కూర్చున్న
పిమ్మటం గొన్నిమాటలు నీతో నాడఁగలననిన
నమ్మహాసాధ్వింగని, పారాశర్యుండిట్టులనియె –

ప్రతిపదార్థం :

ఇటి కాశికానగరంబు మీదన్	=	ఇటువంటి కాశీ పట్టణం పైన;
భిక్ష లేకుండుట కారణంబుగానఎ	=	భిక్ష దొరకలేదన్న కారణంగా
నీయంతవాడు	=	నీ యంతటివాడు
కటకటంబడి	=	కోపగించుకొని
శపియింపన్	=	శపించాలని
తలంచునె	=	అనుకుంటాడా?
బ్రాహ్మణుండవు గదా!	=	నీవు బ్రాహ్మణుడవు గదా!
నీవేమన్ననున్ (నీవు + ఏమి + అన్నన్)	=	నీవు ఏమన్నా
చెల్లున్	=	చెల్లుబడి అవుతుస్తుంది
అటు విశేషించి	=	అంతకంటెను విశేషంగా
ఆకొన్నవాడవు	=	ఆకలితో ఉన్నావు
కావునన్	=	కాబట్టి
ఈ యవసరంబునన్	=	ఈ సందర్భంలో
నిన్నున్	=	నిన్ను
హెచ్చుకుందాడుట	=	నిందించడం; (నీతో వాదులాడటం)
మముబోటి	=	మా వంటి
గృహిణులకున్	=	ఇల్లాండ్రకు
మెచ్చుగాదు	=	మెప్పు కలిగించదు
మా యింటికిన్ (మా + ఇంటికిన్)	=	మా ఇంటికి
కుడువన్	=	తినడానికి
రమ్ము	=	రావయ్యా!
కొన్ని మాటలు	=	కొన్ని మాటలు
నీతోన్	=	నీతో
ఆడన్	=	పలుకవలసినవి
కలవు	=	ఉన్నాయి
అనినన్	=	అనగా
అమ్మహాసాధ్విన్ (అ + మహాసాధ్విన్)	=	ఆ గొప్ప పతివ్రతను
కని	=	చూచి

పారాశర్యుండు = వేదవ్యాసుడు (పరాశరుని కుమారుడు)

ఇట్టులనియె

(ఇట్టులు + అనియె) = ఈ విధంగా అన్నాడు

భావం : 'ఇటువంటి కాశీ నగరం మీద, కేవలం భిక్ష దొరకలేదని నీలాంటి ఉత్తముడు, బాధపడి శపించాలని అనుకోవచ్చా; నీవు బ్రాహ్మణుడవు కాబట్టి, నీవు ఏమన్నా నీకు చెల్లుతుంది. పైగా నీవు ఆకలితో ఉన్నావు. కాబట్టి ఈ సమయంలో నిన్ను ఎక్కువగా నిందించడం, మాలాంటి గృహిణులకు మర్యాద కాదు. మా ఇంటి భోజనానికి రా, భోజనమైన తరువాత నీతో కొన్ని మాటలు మాట్లాడవలసి ఉన్నది" అని పార్వతీ దేవి వ్యాసునితో చెప్పగా, ఆ మహాసాధ్విని చూచి, వ్యాసుడు ఈ విధంగా అన్నాడు.

ఆలోచించండి – చెప్పండి.

1. భిక్ష దొరకని వ్యాసుడు కోపగించాడు కదా! దీనిపైన మీ అభిప్రాయమేమిటి?

జ. వ్యాసుడు వేదవేదాంగవేత్త. అష్టాదశ పురాణాలు రచించినవాడు. భారతం రచించినవాడు. అటువంటి వాడు కేవలం రెండు రోజులు భిక్ష దొరకలేదని కాశీ నగరంపై కోపించి శపించడానికి సిద్ధమయ్యాడు.

వ్యాసుడు కోపించడం, ధర్మం కాదు. లోకంలో ఎందరో మహర్షులు, తాపసులు నివ్వరి బియ్యం తిని జీవిస్తున్నారు. కొందరు శాకాహారంతో, కంద భోజనంతో కడుపు నింపుకుంటున్నారు. కొందరు ఉంఛ వృత్తితో జీవిస్తున్నారు. కాబట్టి వ్యాసుని వంటి మహర్షి రెండు రోజులు పస్తు ఉండలేక, శివుని భార్యయైన కాశీ నగరాన్ని శపించబోవడం నేరం అని నా అభిప్రాయం.

2. 'కోపం మనిషిని విచక్షణ కోల్పోయేలా చేస్తుంది' దీన్ని గురించి మాట్లాడండి.

జ. కోపం వస్తే మనిషికి ఏది మంచిదో, ఏది చెడ్డదో గ్రహించే విచక్షణ శక్తి పోతుంది. ఈ మాటలో సత్యం ఉంది. విశ్వామిత్రుడు, దుర్వాసుడు వంటి మహర్షులు ఈ విధంగానే కోపంతో విచక్షణ కోల్పోయి, ఎన్నో చిక్కులకు లోనయ్యారని పురాణాలు చెపుతున్నాయి.

దుర్యోధనుడు పాండవులపై కోపంతోనే విచక్షణ కోల్పోయి, నిండు సభలో ద్రౌపదిని అవమానించాడు. దుర్వాసుడు కోపంతోనే అంబరీషుని, ధర్మరాజును పరీక్షించబోయి, తానే కష్టపడ్డాడు. విశ్వామిత్రుడు వశిష్ఠునిపై కోపంతో తానే భంగపడ్డాడు.

3. ఉన్న ఊరును కన్న తల్లితో సమానమని ఎందుకు అంటారు?

జ. కన్నతల్లి మనకు కావలసిన దానిని, తాను గుర్తించి మన కడుపు నింపుతుంది. కన్నతల్లి తన బిడ్డలపై ఎప్పుడూ కోపగించుకోదు. పిల్లలను కన్నతల్లి బాగా ప్రేమగా చూసి, వారికి కావలసిన వాటిని ఇస్తుంది.

అలాగే మనం ఉన్న ఊరు కూడా, మనకు కావలసిన వాటిని సమకూరుస్తుంది. మనం ఉన్న ఊరిలో మనకు ప్రజలు అందరూ తెలిసిన వారు ఉంటారు. వారు తన తోటి వ్యక్తిని ప్రేమగా కన్నతల్లి వలె చూస్తారు. అందుకే జననీ, జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ" అన్నారు.

కన్నతల్లిని విడిచి వెళ్ళకూడదు. అలాగే మనం ఉన్న ఊరును విడిచి పొరుగూరు పోకూడదు. పొరుగూరిలో మనం ఎన్నటికీ ఉన్న ఊరులో వలె సుకంగా ఉండలేము. కన్నతల్లి, ఉన్న ఊరు సమానం.

13వ పద్యం :

తే॥గీ॥ అస్తమింపగఁ జేసినాఁ డహిమకరుడు
శిష్యులేఁగాక యయుతంబు చిగురుబోఁడి
వ్రతము తప్పి భుజింపంగ వలనుగాదు
నేఁడు నిన్నటి మఱునాఁడు నిక్కువంబు

ప్రతిపదార్థం :

అహిమకరుడు = సూర్యుడు (చల్లనివి కాని కిరణములు కలవాడు)

అస్తమింపగన్ = అస్తమించడానికి

చేరినాడు = సమీపించాడు

ఏఁగాక (ఏన్ + కాక) = నేను కాకుండ

శిష్యులు = శిష్యులు

అయుతంబు = పదివేలమంది ఉన్నారు

వ్రతము తప్పి = వ్రతం విడిచిపెట్టి

భుజియింపన్	=	భుజించడానికి
వలను కాదు	=	యుక్తం కాదు; (ఒప్పిదం కాదు)
చిగురుబోడి	=	చిగురు వంటి శరీరం గల దానా!
నేడున్	=	నేడు కూడా
నిన్నటి	=	నిన్నటి రోజునకు
మఱునాడు	=	మరుసటి రోజే (అనగా నిన్నలాగే నేడూ పస్తు ఉండటమే)
నిక్కువంబు	=	నిజం

భావం : తల్లీ! పల్లవగాత్రీ! సూర్యుడు అస్తమించడానికి సమీపించాడు. (సూర్యాస్తమయం కాబోతుంది). నేను కాక ఇంకా పదివేలమంది శిష్యులు ఉన్నారు. అందరితో కలిసి భుజించే వ్రతం ఉన్న నేను, నా వ్రతాన్ని విడిచిపెట్టి మీ ఇంట్లో ఒక్కడినీ భుజించలేను. ఈ రోజు కూడా నిన్నటి రోజుకు మరుసటి రోజే. (అంటే నిన్నటి లాగే ఈ రోజు కూడా ఉపవాసం నాకు తప్పదు. అని ధ్వని)

14వ పద్యం : (కంఠస్థ పద్యం)

చం॥ అనవుడు నల్లనవ్వి కమలానన యిట్లను, లెస్సగాక, యో
మునివర! నీవు శిష్యగణముంగొని చయ్యన రమ్ము విశ్వనా
థునికృప పేర్మి నెందఱతిథుల్ చనుదెంచినఁ గామధేనువుం
బని గొనునట్లు పెట్టుదు నపారములైన యభీప్సితాన్నముల్

ప్రతిపదార్థం :

అనవుడున్	=	వేదవ్యాసుడు ఇట్లు చెప్పగా
కమలాసన (కమల + ఆసన)	=	పద్మం వంటి ముకం గల ఆ ముత్తైదువ
అల్ల	=	కొంచెం
నవ్వి	=	నవ్వి
ఇట్లనున్ (ఇట్లు + అనున్	=	ఇలా చెప్పింది
లెస్సగాక	=	మేలు అగునుగాక!
ఓ మునివర	=	ఓ మునీశ్వరుడా!
నీవు	=	నీవు
శిష్యగణమున్	=	శిష్యులందరినీ
కొని	=	తీసుకొని
చయ్యనన్	=	శీఘ్రంగా
రమ్ము	=	రమ్ము (మా ఇంటికి భోజనానికి రా)
విశ్వనాథుని	=	విశ్వనాథుడైన పరమేశ్వరుని యొక్క)
కృపపేర్మిన్	=	దయాతిశయం చేత (అధికమైన దయచేత)
ఎందరతిథుల్ (ఎందరు + అతిథుల్)	=	ఎంతమంది అతిథులు వచ్చినప్పటికీ
కామధేనువున్	=	దేవతల కామధేనువును
పనిగొనునట్లు	=	స్వాధీనం చేసికొన్న విధంగా
అపారములైన (అపారములు + ఐన)	=	అంతులేని;
అభీప్సితాన్నముల్ (అభీప్సిత + అన్నముల్)	=	కోరిన పదార్థాలను
పెట్టుదున్	=	పెడతాను

భావం : వేదవ్యాసుడు ఇలా చెప్పగా, పద్మం వంటి ముకం గల ఆ ముత్తైదువ చిఱునవ్వు నవ్వి "మంచిది. సరేలే. విశ్వనాథుని దయవల్ల

ఎంతమంది అతిథులు వచ్చినా, కామధేనువును కలిగియున్న యజమానురాలు రీతిగా, కోరిన పదార్థాలన్నీ నేను అనంతంగా పెట్టగలను. కాబట్టి నీ శిష్యులను తీసుకొని వెంటనే భోజనానికి రా" అన్నది.

15వ వచనం :

అనిన నట్లకాక మహాప్రసాదంబని వేదవ్యాసుండు
శిష్యులం గూర్చుకొని భాగీరథికిం జని యుపస్పర్శం
బాచరించి యేతెంచిన –

ప్రతిపదార్థం :

అనినన్	=	అట్లు ముత్తైదువ చెప్పగా
అట్లకాక	=	అట్లే అగుకాక (అలాగే చేస్తాను)
మహాప్రసాదంబు + అని	=	మహానుగ్రహమని
వేదవ్యాసుండు	=	వేదవ్యాసుడు
శిష్యులన్	=	శిష్యులను
కూర్చుకొని	=	కలుపుకొని (తన వెంటబెట్టుకొని)
చని	=	వెళ్ళి (గంగకు వెళ్ళి)
ఉపస్పర్శంబు	=	స్నానమును, ఆచమనమును
ఆచరించి	=	చేసి
ఏతెంచినన్	=	రాగా

భావం : ఆ ముత్తైదువ అట్లు చెప్పగా "సరే మహాప్రసాదం" అని వేదవ్యాసుడు శిష్యులను తీసుకొని గంగానదికి వెళ్ళి స్నానం, ఆచమనం, పూర్తిచేసుకొని రాగా

16వ పద్యం :

తే॥గీ॥ గొడుగు పాగల గిలకలు గులకరింప
నిందుబింబాస్య యెదురుగా నేగు దెంచి
ఛాత్ర సహితంబుగాఁ బరాశరతనూజు
బంతి సాగించె భుక్తిశాలాంతరమున

ప్రతిపదార్థం :

గొడుగు పాగల గిలకలు	=	గొడుగు పావకోళ్ల యొక్క గిలకలు (గొడుగుల వలెనుండు గుబ్బలు గల పావకోళ్ళు)
గులకరింపన్	=	మ్రోగుతుండగా
ఇందు బింబాస్య (ఇందు బింబ + ఆస్య)	=	చంద్రబింబము వంటి ముఖం కల ఆ ఇల్లాలు
ఎదురుగాన్	=	వ్యాసునకు ఎదురుగా
ఏగుదెంచి	=	వచ్చి (మునీశ్వరునకు ఎదురేగి)
ఛాత్ర సహితంబుగాన్	=	శిష్య సమేతంగా
పరాశరతనూజు బంతి	=	పరాశరుని కుమారుడైన వ్యాసుడు మొదట కూర్చున్న బంతిని; (పంక్తిని)
భుక్తి శాలాంతరబునన్; (భుక్తిశాలా + అంతరమునన్)	=	భోజనశాల లోపల
సాగించెన్	=	వడ్డన సాగించింది

భావం : తాను ధరించిన గొడుగు పావుకోళ్ళ గిలకలు మ్రోగుతుండగా, చంద్రముఖియైన ఆ ముత్తైదువ, వారికి ఎదురుగా వచ్చి స్వాగతం చెప్పింది. శిష్య సమేతంగా వేదవ్యాస మునీంద్రుడు భోజనశాలలో కూర్చున్నాడు. అప్పుడు ఆమె ఆ పంక్తికి వడ్డన సాగించింది.

ఆలోచించండి – చెప్పండి.

1. భోజనానికి ఆహ్వానించిన గృహిణితో వ్యాసుడు పలికిన మాటలను బట్టి మీకేమి అర్థమయింది?

జ. వ్యాసుడు తన శిష్యులతో కూడా భిక్షాటనం చేసి, వాళ్ళతో కలసి భుజించేవాడి అర్థమయ్యింది. ఒకవేళ పగటి సమయంలో భిక్ష దొరక్కపోతే ఉపవాసం ఉండేవాళ్ళని అర్థమయింది.

వ్యాసుడు తన శిష్యులతో కలసి భుజించాలనే వ్రతం కలవాడని అర్థమయింది. శిష్యులను విడిచిపెట్టి తానొక్కడే భుజించాలనే స్వార్థపు ఆలోచన లేనివాడని అర్థమయింది. తనను ఆశ్రయించిన శిష్యుల బాగోగులను పట్టించుకొనేవాడని అర్థమయింది.

2. ఈ పాఠం ఆధారంగా నాటి గురుశిష్య సంబంధం గురించి వివరించండి.

జ. ఈ పాఠం ఆధారంగా చూస్తే నాటి గురుశిష్య సంబంధం విడదీయరానిదని తెలుస్తోంది. శిష్యులు ఎల్లప్పుడూ గురువుని ఆశ్రయించి ఉండేవారు. గురువులతో పాటు శిష్యులు కూడా భిక్షాటనం చేసి లభించిన ఆహారాన్ని అందరూ కలసి భుజించేవారు. ఒకవేళ సూర్యాస్తమయం లోపల భిక్ష లభించకపోతే ఆ రోజు ఉపవాసం ఉండేవాళ్ళు. గురువు మాటను శిష్యులు అతిక్రమించేవారు కాదు. గురువు తనకంటె ముందుగా శిష్యుల బాగోగులను గురించి పట్టించుకొనేవాడు.

ఇవి చేయండి

అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. కింది పద్యం చదవండి. శ్రీనాథుడు తన గురించి తాను ఏమని చెప్పుకున్నాడో తెల్పండి.

సీ॥ వచియింతు వేములవాడ భీమన భంగి
నుద్దండ వీల నొక్కొక్క మాటు
భాషింతు నన్నయభట్టు మార్గంబున
నుభయ వాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్క మాటు
వాకృత్తు తిక్కయజ్వ ప్రకారము రసా
భ్యుచిత బంధమున నొక్కొక్క మాటు
పరిఢవింతు ప్రబంధ పరమేశ్వరుని దేవ
సూక్తి వైచిత్ర నొక్కొక్కమాటు

తే॥గీ॥ నైషధాది మహాప్రబంధములు పెక్కు
చెప్పినాడవు మాకు నాశ్రితుడ వనఘ
ఇపుడు చెప్పదొడంగిన యీ ప్రబంధ
మంకితము సేయు వీరభద్రయ్య పేర. (కాశీ॥ 1-18)

జ. ఈ పద్యం శ్రీనాథుడి కవిత్వ రచనా విధానాన్ని గూర్చి చెపుతోంది.

1) శ్రీనాథుడు వేములవాడ భీమన అనే కవి వలె ఒక్కొక్కసారి ఉద్దండ లీలగా కవిత్వం చెపుతాడు.
2) ఒక్కొక్కసారి నన్నయభట్టు కవి వలె 'ఉభయ వాక్ప్రౌఢి'తో కవిత్వం రాస్తాడు.
3) ఒకసారి తిక్కన గారి వలె రసాభ్యుచిత బంధముగా రాస్తాడు.
4) ఒక్కొక్కసారి ప్రబంధ పరమేశ్వరుడైన ఎఱ్ఱన గారి వలె 'సూక్తి వైచిత్రి'ని చూపిస్తాడు.
5) నైషధము వంటి అనేక ప్రబంధాలు రాశాడు.
6) రెడ్డిరాజులను ఆశ్రయించాడు.

2. 'అన్ని దానాల్లోకి అన్నదానం మిన్న' అనే అంశంపై తరగతిలో చర్చించండి.

జ. 'దానం' అంటే ఇతరుడికి ఇవ్వడం. దానం చేస్తే పుణ్యం వస్తుందని చెపుతారు. ఈ జన్మలో దానం చేసుకుంటే తరువాతి జన్మలో భగవంతుడు మనకు తిరిగి ఇస్తాడని మన గ్రంథాలు చెపుతున్నాయి.

దశదానాలు, షోడశ మహాదానాలు చేయాలని చెపుతారు. అయితే దానాలు అన్నింటిలోకి 'అన్నదానం' గొప్పది అని పెద్దలు చెపుతారు. ఈ మాట సత్యమైనది. ఎదుటి వ్యక్తికి తృప్తి కలిగేటట్లు అన్నదానం చేయవచ్చు. అన్నదానం చేస్తే తిన్నవాడికి కడుపు నిండుతుంది. మరింతగా పెడతానన్నా అతడు తినలేడు. ఇతర దానాలు ఎన్ని చేసినా ఎంత విరివిగా చేసినా దానం పుచ్చుకున్న వాడికి తృప్తి కలుగదు. మరింతగా ఇస్తే బాగుండు ననిపిస్తుంది.

అన్నదానం చేస్తే తిన్నవాడి ప్రాణం నిలుస్తుంది. కాబట్టి అన్ని దానాల్లోకి అన్నదానం మిన్న అన్నమట నిజం.

3. శ్రీనాథ కవి గురించి వివరించండి.

జ. శ్రీనాథుడు తెలుగు సాహిత్యంలో పేరు పొందిన పెద్దకవి. ఈయన తల్లిదండ్రులు భీమాంబ, మారయ్యలు, ఈయన కొండవీడును పాలించిన పెద్దకోమటి వేమారెడ్డి ఆస్థానంలో విద్యాధికారిగా ఉండేవాడు.

విజయనగరం చక్రవర్తి ప్రౌఢదేవరాయల ఆస్థానంలో 'గౌడ డిండిమ భట్టు'ను ఓడించి రాయలచే కనకాభిషేకమును, 'కవి సార్వభౌమ' అను బిరుదును అందుకున్నాడు.

ఈయన శృంగార నైషధం, భీమఖండం, కాశీఖండం, హరవిలాసం, శివరాత్రి మహాత్మ్యం వంటి కావ్యాలు రచించాడు. ఈయన జీవిత విధానాన్ని, చమత్కారాన్నీ తెలిపే పెక్కు చాటు పద్యాలు రచించాడు.

శ్రీనాథుడు సీస పద్య రచనకు ప్రసిద్ధి పొందాడు. ఈయన రాజమహేంద్రవరం రెడ్డిరాజుల కొలువులో ఆస్థానకవిగా ఉన్నప్పుడు కాశీఖండ, భీమఖండములు రచించాడు. ఉద్దండ లీల, ఉభయ వాక్ప్రౌఢి, రసాభ్యుచిత బంధం, సూక్తి వైచిత్రి అనేవి శ్రీనాథుని కవితా లక్షణాలు :

ఈయన 15వ శతాబ్దివాడు. శ్రీనాథుడు చివరి రోజులలో రాజుల ఆశ్రయం లేక బాధలు పడ్డాడు. శ్రీనాథుడు ఆ బాల్య కవి.

4. 'ఆకంఠంబుగ..........శిలోంఛప్రక్రముల్ తాపసుల్!' పద్యానికి ప్రతిపదార్థం రాయండి.

జ.

ఇప్డు	=	ఇప్పుడు
ఆకంఠంబుగన్	=	కంఠము దాకా (గొంతు దాకా)
మాధుకర భిక్షాన్నంబు	=	మాధుకర రూపమైన భిక్షాన్నాన్ని
భక్షింపగాన్	=	తినడానికి
లేకున్నన్	=	లేకపోయేసరికి
కడున్	=	మిక్కిలి
అంగలార్చెదవు	=	అంగలు వేస్తున్నావు (గంతులు వేస్తున్నావు)
మేలే	=	మంచిపని యేనా?
లెస్స	=	బాగున్నదా?
శాంతుండవే	=	నీవు శాంత గుణం కలవాడవేనా!
కటకటా	=	అక్కట కటా!
నీవార ముష్టింపచుల్	=	ఏ పూటకు ఆ పూట పిడికెడు నివ్వరి వడ్లు దంచుకొని తినేవారూ
శాకాహారులు	=	కాయ కూరలు మాత్రమే తినేవరూ
కందభోజులు	=	దుంపలు మాత్రమే తినేవారూ

శిలోంఛ ప్రక్రముల్;

శిల	=	కోత కోసిన వరిమళ్ళలో జారిపడిన కంకులు ఏరుకొని వాటితో బ్రతికేవారూ
ఉంఛ ప్రక్రముల్	=	రచ్చరోళ్ళ వద్ద వడ్లు దంచేటప్పుడు చుట్టూ జారిపడిన బియ్యపు గింజలు ఏరుకొనడమే జీవనంగా కలవారూ అయిన
తాపసుల్	=	తపస్సు చేసుకొనేవారూ (అయిన మునులు)
నీకంటెన్	=	నీ కన్న
మతిహీనులే	=	తెలివి తక్కువ వారా? (చెప్పు)

వ్యక్తీకరణ – సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

అ) పాఠంలోని కథను సంక్షిప్తంగా రాయండి.

జ. వ్యాసుడు సకల విద్యలకూ గురువు. ఒకరోజు మధ్యాహ్న వేళలో ఆయన శిష్యులతో కలిసి కాశీ నగరంలో బ్రాహ్మణ వాడలలో భిక్షాటనం కోసం వెళ్ళాడు. ఏవో కారణాలు చెప్పి, ఎవరూ ఆయనకు భిక్ష పెట్టలేదు. ఆ రోజుకు ఉపవాసం ఉందామనీ, మరుసటి రోజు భిక్ష తప్పక దొరుకుతుందనీ, వ్యాసుడు నిశ్చయించాడు.

ఈశ్వరుడి మాయవల్ల మరుసటిరోజున కూడా ఎవరూ ఆయనకు భిక్ష పెట్టలేదు. వ్యాసుడు కోపంతో భిక్షా పాత్రను

నడివీధిలో పగులకొట్టి, కాశీ వాసులకు మూడు తరాల పాటు ధనం, మోక్షం, విద్య లేకపోవుగాక అని శపించబోయాడు.

ఇంతలో పార్వతీదేవి ఒక సామాన్య స్త్రీ రూపంలో ఒక బ్రాహ్మణ గృహం వాకిట్లో ప్రత్యక్షమయి, వ్యాసుని మందలించి తన ఇంటికి భోజనానికి రమ్మని ఆహ్వానించింది.

అప్పుడు వ్యాసుడు "సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడు. నాకు పదివేలమంది శిష్యులున్నారు. వారు తినకుండా నేను తినను. ఈ రోజు కూడా నిన్నటి లాగే పస్తుంటాను" అన్నాడు.

అప్పుడు పార్వతీదేవి నవ్వి "నీవు శిష్యులందరినీ వెంట తీసుకొని రా! ఈశ్వరుడి దయతో ఎంతమంది వచ్చినా, కావలసిన పదార్థాలు పెడతాను" అని చెప్పింది.

వ్యాసుడు సరే అని, 'శిష్యులతో గంగలో స్నానం చేసి వచ్చాడు. పార్వతీదేవి వారికి ఎదురేగి స్వాగతం చెప్పి భోజనశాలలో వారందరికి భోజనం పెట్టింది.

ఆ) కోపం కారణంగా వ్యాసుడు కాశీ నగరాన్నే శపించాలనుకున్నాడు కదా! "కోపం-మనిషి విచక్షణను నశింపజేస్తుంది". అనే అంశం గురించి రాయండి.

జ. "కోపం వస్తే నేను మనిషిని కాను" అని అంటూ ఉంటారు. అది నిజమే. కోపం వస్తే తనను తాను మరచి, మనిషి రాక్షసుడు అవుతాడు. ఆ కోపంతో తాను ఏమి చేస్తున్నాడో, తెలిసికోలేడు. కోపంలోనే అన్నదమ్ములనూ, అక్క చెల్లెండ్రనూ, చివరకు కట్టుకొన్న భార్యనూ, కన్నపిల్లల్నీ కూడా చంపుతూ ఉంటారు. కాబట్టి కోపం మంచిది కాదు.

ఈ కథలో వ్యాసుడి అంతటి బ్రహ్మజ్ఞాని, రెండు రోజులు భిక్ష దొరకలేదని కాశీ నగరాన్ని శపించబోయాడు. భర్తృహరి నీతి శతకంలో "క్షమ కవచంబు క్రోధమది శత్రువు" అంటాడు. అంటే ఓర్పు కవచం లాంటిది. కోపం శత్రువు లాంటిది అని అర్థం. శత్రువులాంటి కోపాన్ని విడిచిపెట్టాలి.

దుర్యోధనుడికి పాండవులపైన, భీముడి మీద కోపం. అందుకే వారితో తగవు పెట్టుకొని యుద్ధంలో తాను మరణించాడు. దేవతలపై కోపంతోనే, రాక్షసులు అందరూ మరణించారు. "కోపమునను ఘనత కొంచెమైపోవును" అని వేమన కవి చెప్పాడు.

కాబట్టి మనిషి కోపాన్ని అణచుకోవాలి.

కోపము మనిషికి శత్రువు వంటిది. "తన కోపమె తన శత్రువు" అంటాడు సుమతీ శతక కర్త. కాబట్టి కోపం విడిచిపెట్టాలి.

2. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాలలో సమాధానాలు రాయండి.

అ) వ్యాసుని పాత్ర స్వభావాన్ని వివరించండి.

జ. వ్యాసుడు అఖిల విద్యలకూ గురువు. ఈయనకు పదివేలమంది శిష్యులు ఉండేవారు. ఈయన కాశీ నగరంలో శిష్యులకు విద్య నేర్పుతూ, భిక్షాటన చేసుకొంటూ జీవించేవాడు.

ఉదయమే లేచి పాపాత్ముడి ముఖం చూడడం వల్లనే తనకు భిక్ష దొరకలేదని వ్యాసుడు అనుకున్నాడు. సూర్యాస్తమయం అయిన తర్వాత, ఆయన ఆ రోజుకు తినేవాడు కాదు. బ్రాహ్మణ గృహాల వద్ద మాధుకర భిక్షతో జీవించేవాడు.

వ్యాసుడు సులభ కోపి. తనకు రెండురోజులు భిక్ష దొరకలేదని కాశీ నగరాన్ని శపించబోయాడు. ఈయన శిష్యులు లేకుండా తాను ఒక్కరూ భుజించననే వ్రతం పట్టిన శిష్య ప్రేమికుడు. నిత్యం పవిత్ర గంగాస్నానం చేసేవాడు. పార్వతీదేవిచేత మందలింపబడి, తన తప్పును గ్రహించిన ఉత్తముడు వ్యాసుడు.

ఆ) "నేడు నిన్నటికి మరునాఁడు నిక్కువంబు" ఈ మాటలు ఎవరు ఎవరితో ఏ సందర్భంలో అన్నారు? వీటి అంతరార్థమేమిటి?

జ. 'నేడు నిన్నటి మఱునాడు నిక్కువంబు' అన్న మాటలు. వేదవ్యాసుడు సామాన్య స్త్రీ రూపంలో కనబడిన పార్వతీదేవితో అన్నాడు. పార్వతీదేవి సామాన్య స్త్రీ రూపంలో కనబడి వేదవ్యాసుని మందలించి, తన ఇంటికి భోజనానికి రమ్మని పిలిచింది. అప్పుడు వ్యాసుడు ఆమెతో పై మాటలను అన్నాడు.

అంతరార్థం : "ఈ రోజు నిన్నటి రోజుకు తరువాతి రోజు అన్నది నిజము" అని ఈ మాటకు అర్థం. అంటే నిన్న ఎలాగైతే భోజనం లేక పస్తు ఉన్నామో అలాగే ఈ రోజు కూడా. నిన్నటిలాగే పస్తు ఉంటామని దీని అంతరార్థం.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా/ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

అ) "కోపం తగ్గించుకోవడం మంచిది" అనే అంశాన్ని బోధిస్తూ మిత్రునికి లేఖ రాయండి.

జ. విజయవాడ

www.sakshieducation.com

ది. 20.3.2015

మిత్రుడు రఘునందన్‌కు,

నీ లేఖ అందింది. నేనూ మా తల్లిదండ్రులూ క్షేమంగా ఉన్నాము. నీ లేఖలో, నీకు ప్రియ మిత్రుడైన సీతారామ్‌తో నీకు తగవు వచ్చిందనీ, మీరిద్దరూ దెబ్బలాడుకున్నారనీ రాశావు. మీ ఇద్దరికీ దెబ్బలు తగిలాయని కూడా రాశావు.

నీ ఉత్తరం చూసి నేను చాలా బాధపడ్డాను. సహజంగా నీవు శాంత స్వభావుడవు. నీకు కోపం ఎందుకు వచ్చిందో రాశావు. అయినా దెబ్బలు తగిలే వరకూ మీరు తగవులాడడం బాగోలేదు. 'తన కోపమె, తన శత్రువు' అని సుమతీ శతక కర్త రాశాడు. క్రోధం మనకు శత్రువని భర్తృహరి కూడా చెప్పాడు. అయినా నీకు అన్ని విషయాలు తెలుసు.

కోపం వల్ల చాలా అనర్థాలు వస్తాయి. కోపంతో మనకు వివేకం నశిస్తుంది. సీతారామ్‌తో నీకు వచ్చిన తగవు విషయం, మీ పెద్దలతో చెప్పు. వారు మీ తగవు పరిష్కరిస్తారు. కోపం తగ్గించుకొని శాంతంగా ఉండమని నిన్ను కోరుతున్నాను. త్వరలో నీవూ, సీతారామూ మిత్రులుగా మారుతారని ఆశిస్తున్నా.

ఇట్లు,
నీ ప్రియమిత్రుడు,
అవసరాల వెంకట్రావు,
10వ తరగతి,
మునిసిపల్ హైస్కూలు,
విజయవాడ.

చిరునామా :
కె. రఘునందన్,
S/O కె.రాజారావు గారు,
ఇంటి నెం. 4.1.104,
మహారాణీ పేట,
విశాఖపట్టణం,
ఆంధ్రప్రదేశ్.

ఆ) భిక్ష, రక్ష, పరీక్ష, సమీక్ష, వివక్ష – వంటి పదాలతో ఒక చక్కని భావాన్ని ప్రకటించే కవిత రాయండి.

జ. వచన కవిత :

<u>ఉపదేశం</u>

నేనిస్తా మిత్రమా సలహాలు నీకు లక్ష
తోడివారిపై పెంచుకోకు నీవు కక్ష
ఉండాలి మరి మనకు సదా తితిక్ష
మంచిచెడ్డలు మనం చెయ్యాలి సమీక్ష
చెడ్డపనులు చేస్తే తప్పదు శిక్ష
ఉంటుంది మనపై దైవం పరీక్ష
ఉండాలి యోగ్యుడు కావాలనే దీక్ష
మనందరికీ దేవుడే శ్రీరామరక్ష
ఎందుకు మనలో మనకు ఈ వివక్ష
పుట్టించిన దేవుడే వేస్తాడింత భిక్ష

భాషాంశాలు :

పదజాలం

1) కింది వాక్యాల్లో గీత గీసిన పదాలకు పర్యాయపదాలు రాయండి.

అ) <u>ద్వాఃకవాటంబు</u> దెఱవదు <u>వనిత</u> యొకతె.

జ. 1) ద్వాఃకవాటంబు : 1) ద్వారబంధము 2) ద్వారం తలుపు

2) వనిత : 1) స్త్రీ 2) పురంధ్రి 3) అంగన 4) పడతి 5) నారి

ఆ) ప్రక్షాళితంబైన <u>పసిండి</u> చట్టువము.

జ. పసిడి : 1) బంగారము 2) సువర్ణము 3) కనకము 4) హిరణ్యము 5) పైడి

ఇ) <u>పారాశర్యుండు</u> క్షుత్పిపాసా పరవశుండై శపియింపదలంచెను.

జ. పారాశర్యుండు : 1) వ్యాసుడు 2) బాదరాయణుడు 3) సాత్యవతేయుడు

ఈ) ఇవ్వీటి మీద <u>నాగ్రహము</u> తగునె?

జ. ఆగ్రహము : 1) కోపము 2) క్రోధము 3) రోషము 4) కినుక

ఉ) అస్తమింపగ జేసినాడు అహిమకరుడు.

జ. అహిమకరుడు : 1) సూర్యుడు 2) రవి 3) ఆదిత్యుడు 4) భాస్కరుడు

2. కింది పదాలను సొంతవాక్యాల్లో ఉపయోగించి రాయండి.

అ) ద్వాఃకవాటము : (ద్వారము తలుపు)

జ. ద్వాఃకవాటము : దొంగలకు భయపడి, మా ఊళ్ళో అందరూ, రాత్రి తొందరగానే ద్వాఃకవాటములు బిగిస్తున్నారు.

ఆ) వీక్షించు : చూచు

జ. వీక్షించు : నేటి కాలంలో బాలురు సినిమాలను ఎక్కువగా వీక్షిస్తున్నారు.

ఇ) అంగన : స్త్రీ

జ. అంగన : ప్రతి పురుషుడి విజయము వెనుక, ఒక అంగన తప్పక ఉంటుంది.

ఈ) మచ్చెకంటి : (చక్కని ఆడది)

జ. మచ్చెకంటి : తెలుగు సినీ నటీమణులలో శ్రీదేవి చక్కని మచ్చెకంటి.

ఉ) కుందాడుట : నిందించుట

జ. కుందాడుట : గురువులు, శిష్యుల తప్పులను ఎత్తిచూపి, కుందాడుట మంచిది కాదు.

ఊ) భుక్తిశాల : (భోజనశాల)

జ. భుక్తిశాల : పెళ్ళివారు భుక్తిశాలలో ఫలహారాలు తింటున్నారు.

3. కింది వాక్యాలలోని నానార్థాలను గుర్తించి రాయండి.

అ) వీడు ఏ వీడు వాడో గాని దుష్కార్యములను వీడు చున్నాడు.

జ. ఈ వాక్యంలో 'వీడు' అనే పదం మూడు అర్థాలలో వాడబడింది.

1) వీడు (నానార్థాలు) : 1) ఈ మనుష్యుడు 2) పట్టనము 3) వదలుట

ఆ) దేశ భాషలందు తెలుగు లెస్సయని రాయలు లెస్సగా బలికెను.

జ. ఈ వాక్యంలో 'లెస్స' అనే పదం రెండు అర్థాల్లో వాడబడింది.

2) లెస్స (నానార్థాలు) : 1) మేలు 2) చక్కన 3) మంచిది

ఇ) గురుని మాటలు విన్న ఇంద్రుడు కర్ణుని గురుడైన సూర్యుని కలిసి గురు యోజన చేయసాగినాడు.

జ. పై వాక్యంలో 'గురుడు' అనే మాట మూడు అర్థాలలో వాడబడింది.

3) గురుడు (నానార్థాలు) : 1) ఉపాధ్యాయుడు 2) తండ్రి 3) బలీయం

4. కింది ప్రకృతి పదాలకు సరైన వికృతి పదాలను ఎంపిక చేయండి.

అ) విద్య (ట)

క) విదియ చ) విజ్జ ట) విద్దె త) విధ్య

ఆ) భిక్షము (త)

క) బత్తెము చ) బచ్చు ట) బిచ్చు త) బిచ్చము

ఇ) యాత్ర (చ)

క) యతర చ) జాతర ట) జైత్ర త) యతనము

ఈ) యత్నము (ట)

క) మచ్చీ చ) మత్తియము ట) మచ్చెము త) మత్తము

ఉ) రత్నము (క)

క) రతనము చ) రచ్చ ట) రచ్చము త) రత్తము

ఊ) పంక్తి (ట)

క) పంతులు చ) పత్తి ట) బంతి త) పంకు

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది పాదాల్లోని సంధులను గుర్తించి, సంధి సూత్రాలను రాయండి.

అ) పుణ్యాంగనయు భిక్ష యిడదయ్యెఁగటా!

జ.
1. పుణ్యాంగన = పుణ్య + అంనగ = సవర్ణదీర్ఘసంధి
2. భిక్షయిడదయ్యె = భిక్ష + ఇడదయ్యె = యడాగమసంధి
3. ఇడదయ్యె = ఇడదు + అయ్యె = ఉత్వసంధి
4. ఇడదయ్యెఁగటా = ఇడదయ్యెన్ + కటా = సరళాదేశసంధి (లేక) ద్రుతప్రకృతిక సంధి

ఆ) కాశి; యివ్వీటి మీద నాగ్రహము దగునే.

1. కాశి; యివ్వీటి మీద = కాశి + ఇవ్వీటి మీద = యడాగమ సంధి
2. ఇవ్వీటి మీద = ఈ + వీటి మీద = త్రికసంధి
3. ఆగ్రహము దగునె = ఆగ్రహము + తగునె = గసడదవాదేశసంధి
4. అగునె = అగును + ఏ = ఉత్వసంధి

ఇ) ఓ మునీశ్వర! వినవయ్య యున్నయూరు.

1. మునీశ్వర = ముని + ఈశ్వర = సవర్ణదీర్ఘసంధి
2. వినవయ్య యున్నయూరు = వినవయ్య + ఉన్న = యడాగమసంధి
3. ఉన్నయూరు = ఉన్న + ఊరు = యడాగమసంధి

2. కింది పద్యపాదాల్లోని ఏయే ఛందాలున్నాయో గుర్తించి సమన్వయం చేయండి.

అ) మునివర! నీవు శిష్యగణముంగొని చయ్యన రమ్ము విశ్వనా

జ.

I I I	I U I	U I I	I U I	I U I	I U I	U I U
ము న వ	ర నీ వు	శి ష్య గ	ణ ముం గొ	ని చ య్య	న ర మ్ము	వి శ్వ నా
న	జ	భ	జ	జ	జ	ర

1. పై పద్యపాదంలో "న జ భ జ జ జ ర" అనే గణాలు వరుసగా వచ్చాయి. కాబట్టి ఇది "చంపకమాల" పద్యపాదం.
2. మొదటి అక్షరానికి, 11వ అక్షరానికి యతిస్థానం. "ము – ముం".

ఆ) య్యాదిమ శక్తి: సంయమివరా! యిటురమ్మని పిల్చె హస్త సం

జ.

I I I	I U I	U I I	I U I	I U I	I U I	U I U
ము న వ	ర నీ వు	శి ష్య గ	ణ ముం గొ	ని చ య్య	న ర మ్ము	వి శ్వ నా
న	జ	భ	జ	జ	జ	ర

1. పై పద్యపాదంలో "భ ర న భ భ ర వ" అనే గణాలు వరుసగా వచ్చాయి. కాబట్టి ఇది "ఉత్పలమాల" పద్యపాదం.
2. మొదటి అక్షరానికి 'య్యా'కు, 10వ అక్షరం 'రా'కు, యతిస్థానం. (రా = ర్ + ఆ)

3. వేదోక్త శివధర్మ విధి బసవనికి

జ.

తగణం	సలము	సలము	నగణం
U U I	I I U I	I I I I	I I I
వే దో క్త	శి వ ధ ర్మ	వి ధి బ స	వ ని కి
ఇంద్ర	**ఇంద్ర**	**ఇంద్ర**	**సూర్య**

1. ఇది 'ద్విపద' పద్యపాదం. దీనిలో వరుసగా మూడు ఇంద్రగణాలు, తరువాత ఒక సూర్యగణం ఉంది. కాబట్టి ఇది "ద్విపద" పద్యపాదం.
2. మొదటి గణంలో మొదటి అక్షరానికి మూడవ గణంలో మొదటి అక్షరానికి యతి మైత్రి. (వే – వి)

3. కింది వాక్యాలను చదవండి.

అ) శివాజీ కళ్యాని దుర్గాన్ని సాధించాడు.
వీరులకు సాధ్యము కానిది లేదు కదా!

ఆ) గొప్పవారితో ఉన్న సామాన్యులనూ గౌరవిస్తారు.

పూవులతో పాటు దారాన్ని గూడా సిగనెక్కిస్తారు.

గమనిక : ఈ రెండు వాక్యాల్లో ఒక విషయాన్ని మరో విషయంతో సమర్థిస్తున్నాం కదూ!

మొదటి వాక్యంలో :

శివాజీ కళ్యాణి దుర్గాన్ని సాధించడం – (విశేష విషయం)

వీరులకు సాధ్యంకానిది లేదు కదా! – (సామాన్య విషయం)

అంటే ఇక్కడ విశేష విషయాన్ని, సామాన్య విషయంతో సమర్థన చేయటం జరిగింది.

ఇంక రెండవ వాక్యంలో

గొప్పవారితో పాటు సామాన్యులను గౌరవించడం – (సామాన్య విషయం)

పూవులతో పాటు దారం సిగనెక్కటం – (విశేష విషయం)

అంటే ఈ ఉదాహరణలో, సామాన్య విషయాన్ని విశేష విషయంతో సమర్థించడం జరిగింది. ఇలా విశేష సామాన్య విషయాలను పరస్పరం సమర్థించి చెప్పినట్లయితే, అటువంటి అలంకారాన్ని "అర్థాంతరన్యాసాలంకారం" అంటారు.

1. కింది లక్ష్యాలకు సమన్వయం రాయండి.

అ) హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించాడు.

మహాత్ములకు సాధ్యం కానిది లేదు కదా!

జ. సమన్వయం : పై వాక్యాలలో "అర్థాంతరన్యాసాలంకారం" ఉంది. ఇందులో "హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించాడు" అన్నది విశేష విషయం. మహాత్ములకు సాధ్యం కానిది లేదు కదా" అన్న వాక్యం. ఇక్కడ సామాన్య వాక్యంచే, విశేష వాక్యం సమర్థింపబడింది. కాబట్టి ఈ వాక్యాలలో "అర్థాంతరన్యాసాలంకారము" ఉంది.

ఆ) మేఘుంబుధికి పోయి జలంబు తెచ్చి ఇస్తాడు.

లోకోపకర్తలకిది సహజగుణము

జ. సమన్వయం : పై వాక్యాలలో 'అర్థాంతరన్యాసాలంకారం' ఉంది. ఇందులో "మేఘుడంబుధికి పోయి జలంబు తెచ్చి ఇస్తాడు" అన్నది విశేష వాక్యం. "లోకోపకర్తలకిది సహజ గునము" అనేది సామాన్య వాక్యం. ఇక్కడ సామాన్యముచే విశేష విషయం సమర్థింపబడింది. కాబట్టి ఇక్కడ "అర్థాంతరన్యాసాలంకారం" ఉంది.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రజెక్టు పని

శ్రీనాథుడు సీస పద్య రచనకు ప్రసిద్ధి, శ్రీనాథుడు రచించిన ఏవైనా 5 పద్యాలు (వేర్వేరు గ్రంథాల నుండి) సేకరించండి. వాటిని రాయండి. తరగతిలో పాడి వినిపించండి. గోడ పత్రికలో ప్రదర్శించండి.

<u>శ్రీనాథుని సీస పద్యాలు</u>

జ. **1. గుణనిధికి తల్లి చెప్పిన హిత వచనాలు శ్రీనాథుని "కాశీఖండము" నుండి.**

సీ॥ సచ్ఛోత్రియులు ననూచానులు సీమసీ థులునైన కులము పెద్దలc దలంచి
రాజమాన్యుడు సత్యరతుడు వినిర్మలా చారవంతుండు నైన జనకు దలచి
భాగ్యసంపదc బుణ్యపతి దేవతల లోన నెన్నంగc దగియెడు నన్నుదలచి
వేదశాస్త్ర పురాణ విద్యానిరూఢులై వాసికెక్కిన తోడివారిc దలచి
తే॥ చెడ్డయింటి చెదారమై శివుని కరుణ నివ్వటిలు నిర్వదేనేండ్ల నిన్ను దలచి
పదియు నార్వత్సరంబుల భార్యcదలచి గోరతనములు మానురా! గొడుకుcగుణ!

(కాశీ॥ 4. ఆ. 91 ప)

2. పార్వతీదేవి చిరుతొండనంబి భార్య తిరువేంగనాంబి

వద్దకు, పచ్చిబాలెంతరాలు వేషంలో వచ్చుట

సీ॥ ఫాల పట్టిక యందు భస్మత్రిపుండ్రంబుఁ గర్ణంబులను రాగి కమ్మదోయి
కంఠమందిత్తడి కంబంపుఁ గంటియ ఘన కుచంబుల మీదఁ గావిగంత
కటి మండలంబునఁ గరకంచఁ బుట్టంబు కుడి సంది గిరి పెండ్లికొడుకుఁ గుఱ్ఱ
కేలు దామరయందుఁ గేదారవలయంబు జడకుచ్చుమీదఁ బచ్చడపుఁ గండ
తే॥ సంతరించి పదాఱు వర్షముల వయసుఁ బచ్చి బాలెంతరాలు తాపసపురంధ్రి
నంబి బామినిఁ దిరువెంగనాంబిఁ జేరి పాలు వోయింపు డమ్మ పాపనికి వనియె.

(హర విలాసం – 2 ఆ. 94 ప)

3. భీమేశ్వర పురాణములోని పద్యం.

సీ॥ **శ్రీ భీమనాయక శివనామధేయంబు చింతింపనేర్చిన జిహ్వ జిహ్వ**
దక్షవాటీ పురాధ్యక్షమోహన మూర్తి చూడంగ నేర్చిన చూపు చూపు
దక్షిణాంబుధి తటస్థాయి పావన కీర్తి చే నింపనేర్చిన చెవులు చెవులు
తారక బ్రహ్మ విద్యాదాత యౌదల విరులు పూన్పగ నేర్చుకరము కరము
గీ॥ ధవళకర శేఖరునకు ప్రదక్షిణంబు నర్థిఁదిరుగంగనేర్చిన యడుగులడుగు
లంబికానాయక ధ్యాన హర్షజలధి మధ్యమునఁ దేలియాడెడి మనసు మనసు.

(భీమఖండం – 2 ఆ. 198 ప)

4. శృంగార నైషధం 2వ ఆశ్వాసం–49 పద్యం.
(హంస, నల మహారాజుకు తన వృత్తాంతం చెప్పడం)

సీ॥ నవిన సంభవు సాహిణము వారువంబులు కులము సాములు మాకుఁ గువలయాక్షి
చదలేటి బంగారు జలరుహంబుల తూండ్లు భోజనంబులు మాకుఁ బువ్వు బోణి
సత్యలోకము దాక సకల లోకంబులు నాటపట్టులు మాకు నబ్జవదన
మధురాక్షరములైన మామాటలు వినంగ నమృతాంధసులె యోగ్యులనుంపమాంగి
తే॥ భారతీదేవి ముంజేతి పలుకు జిలుక సమదగజయాన సబ్రహ్మచారిమాకు
వేదశాస్త్ర పురాణాది విద్యలెల్ల దరుణి! నీయాన ఘంటాపథంబు మాకు.

(శృంగార నైషధం – 2 ఆ. 49 ప)

5. శ్రీనాథుడు మరణించే సమయంలో చెప్పిన చాటు పద్యం

సీ॥ కవిరాజు కంఠంబు కౌగిలించెను కదా పురవీధి నెదురెండఁ బొగడదండ
సార్వభౌముని భుజాస్తంభ మెక్కెను గదా నగరి వాకిట నుండు నల్లగుండు
ఆంధ్ర నైషధకర్త యంఘ్రి యుగ్మంబునఁ దగిలి యుండెను గదా నిగళయుగము
వీరాభద్రారెడ్డి విద్వాంసు ముంజేత వియ్యమందెను గదా వెదురు గొడియ
తే॥ కృష్ణవేణమ్మ కొనిపోయె నింత ఫలము బిలబలాక్షులు తినిపోయెఁదిలలు పెసలు
బొడ్డు పల్లెను గొడ్డేటి మోసపోతి నెట్లు చెల్లింతు దంకంబు లేదు నూర్లు. (చాటువు)

అదనపు సమాచారం

1. సంధులు

1.	బీఱెండ	=	బీఱు	+	ఎండ	=	ఉత్వసంధి
2.	రమ్మని	=	రమ్ము	+	అని	=	ఉత్వసంధి
3.	పట్టపగలు	=	పగలు	+	పగలు	=	ద్విరుక్తటకారసంధి
4.	నట్టనడుము	=	నడుము	+	నడుము	=	ద్విరుక్తటకారసంధి
5.	కట్టనుగు	=	కడు	+	అనుగు	=	ద్విరుక్తటకారసంధి
6.	భిక్షాటనంబు	=	భిక్షా	+	అటనంబు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి

7.	పాయసాపూపములు	=	పాయస	+	అపూపములు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
8.	బ్రాహ్మణాంగనలు	=	బ్రాహ్మణ	+	అంగలు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
9.	పుణాంగన	=	పుణ్య	+	అంగన	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
10.	పాపాత్మని	=	పాప	+	ఆత్మని	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
11.	కోపావేశము	=	కోప	+	ఆవేశము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
12.	శాకాహారులు	=	శాక	+	ఆహారులు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
13.	మునీశ్వర	=	ముని	+	ఈశ్వర	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
14.	కమలానన	=	కమల	+	ఆనన	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
15.	అభీప్సితాన్నము	=	అభీప్సిత	+	అన్నము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
16.	బింబాస్య	=	బింబ	+	ఆస్య	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
17.	శాలాంతరము	=	శాలా	+	అంతరము	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
18.	సంజ్ఞాదరలీల	=	సంజ్ఞా	+	ఆదరలీల	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
19.	శిఖాధిరూఢ	=	శిఖా	+	అధిరూఢ	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
20.	కటకాభరణంబులు	=	కటకం	+	ఆభరణంబులు	=	సవర్ణదీర్ఘసంధి
21.	శిలోంఛప్రక్రముల్	=	శిల	+	ఉంఛప్రక్రముల్	=	గుణసంధి
22.	కట్టివెట్టి	=	కట్టి	+	పెట్టి	=	గసడదవాదేశ సంధి
23.	పూజచేసి	=	పూజ	+	చేసి	=	గసడదవాదేశ సంధి
24.	అమ్మహాసాధ్వి	=	ఆ	+	మహాసాధ్వి	=	త్రికసంధి
25.	అయ్యాదిమశక్తి	=	ఆ	+	ఆదిమశక్తి	=	యడాగమ త్రికసంధులు
26.	ముత్తైదువ	=	ముత్త	+	ఐదువ	=	అత్వసంధి

2. ఈ పాఠములోని కింది సమాసాలకు విగ్రహవాక్యములు రాసి, సమాసనామములు రాయండి.

	సమాసపదం	విగ్రహవాక్యం	సమాసం పేరు
1.	మతిహీనులు	– మతి చేత హీనులు	– తృతీయ తత్పురుష
2.	భిక్షాపాత్రంబు	– భిక్ష కొరకైన పాత్రము	– చతుర్థీ తత్పురుష
3.	భిక్షాటనము	– భిక్ష కొరకు అటనము	– చతుర్థీ తత్పురుష
4.	భోజనశాల	– భోజనము కొరకు శాల	– చతుర్థీ తత్పురుష
5.	విప్రగృహవాటికలు	– విప్రగృహముల యొక్క వాటికలు	– షష్ఠీ తత్పురుష
6.	విద్యాగురుడు	– విద్యలకు గురువు	– షష్ఠీ తత్పురుష
7.	ద్వారకవాటము	–ద్వారము యొక్క కవాటము	– షష్ఠీ తత్పురుష
8.	బ్రాహ్మణాంగనలు	– బ్రాహ్మణుల యొక్క అంగనలు	– షష్ఠీ తత్పురుష
10)	బ్రాహ్మణమందిరములు	– బ్రాహ్మణుల యొక్క మందిరములు	– షష్ఠీ తత్పురుష
10)	కోపావేశము	– కోపము యొక్క ఆవేశము	– షష్ఠీ తత్పురుష
11)	శాలాంతరాళము	– శాల యొక్క అంతరాలము	– షష్ఠీ తత్పురుష
12)	బీటెండ	– బీఱు అయిన ఎండ	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
13)	అనుగుజెలులు	– ప్రియమైన చెలులు	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
14)	పుణ్యాంగన	– పుణ్యమైన అంగన	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
15)	అభీప్సితాన్నములు	– అభీప్సితమైన అన్నములు	– విశేషణ పూర్వపద కర్మధారయం
16)	వనజనేత్ర	– వనజముల వంటి నేత్రములు గలది	– బహువ్రీహి సమాసం
17)	లేవీగె బోడి	– లేదీగ వంటి శరీరము గలది	– బహువ్రీహి సమాసం
18)	అహిమభానుదు	– వేడి కిరణములు గలవాడు	– బహువ్రీహి సమాసం
19)	ముక్కంటి	– మూడు కన్నులు గలవాడు	– బహువ్రీహి సమాసం
20)	మచ్చకంటె	– మత్స్యము వంటి కన్నులు గలది	– బహువ్రీహి సమాసం
21)	శాకాహారులు	– శాకములు ఆహారముగా గలవారు	– బహువ్రీహి సమాసం

www.sakshieducation.com

22) కందభోజులు	– కందములు భోజనంగా కలవారు	– బహుబ్రీహి సమాసం
23) చిగురుబోడి	– చిగురువంటి శరీరము గలది	– బహుబ్రీహి సమాసం
24) కమలాసన	– కమలము వంటి ఆసనము గలది	– బహుబ్రీహి సమాసం
25) కాశికానగరము	– కాశి అనే పేరు గల నగరము	– సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయం
26) వేదపురాణ శాస్త్రములు	– వేదములును, పురాణములును, శాస్త్రములును	– బహు ద్వంద్వము
27) ఇందు బింబాస్య	– ఇందు బింబము వంటి ఆస్యము కలది	– బహుబ్రీహి సమాసం
28) అర్ఘ్యపాద్యములు	– అర్ఘ్యమును, పాద్యమును	– ద్వంద్వ సమాసం
29) పుష్ప గంధంబులు	– పుష్పమును, గంధమును	– ద్వంద్వ సమాసం
30) క్షుత్పిపాసలు	– క్షుత్తు, పిపాస	– ద్వంద్వ సమాసం
31) మధ్యాహ్నము	– అహ్నము యొక్క మధ్యము	– ప్రథమా తత్పురుషం
32) మోక్షలక్ష్మి	– మోక్షము అనెడు లక్ష్మి	– రూపక సమాసం
33) మూడుతరములు	– మూడైన తరములు	– ద్విగు సమాసం
34) కాశికా పట్టణము	– కాశి అనే పేరు గల పట్టణం	– సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయం

3. ప్రకృతి – వికృతులు

ప్రకృతి	–	వికృతి	ప్రకృతి	–	వికృతి
శిష్యుడు	–	చట్టు, సిసువుడు	ముఖము	–	మొగము
గృహము	–	గీము	బ్రాహ్మణుడు	–	బాపడు
విద్య	–	విద్దె	రాత్రి	–	రాతిరి
కార్యము	–	కర్జము	లక్ష్మి	–	లచ్చి
పుష్పము	–	పూవు, పువ్వు	పట్టణము	–	పట్నము
గంధము	–	గందము	వేషము	–	వేసము
స్వర్ణము	–	సొన్నము	ఆహారము	–	ఓగిరము
పాయసము	–	పాసెము	తపస్వి	–	తపసి, తబిసి
బహు	–	పెక్కు	రూపము	–	రూపు
భక్తి	–	బత్తి	పంక్తి	–	బంతి
విశ్వాసము	–	విసువాసము	శాల	–	సాల

నానార్థాలు

1.	కాయ	1) చెట్టు కాయ	2) బిడ్డ	3) అరచేతిలో రాపిడివల్ల ఏర్పడిన పొక్కు
2.	ఇల్లు	1) గృహము	2) కుటుంబము	3) స్దానము
3.	గృహము	1) ఇల్లు	2) భార్య	3) రాశి
4.	గురుడు	1) తండ్రి	2) ఉపాధ్యాయుడు	3) బృహస్పతి
5.	ముఖము	1) మోము	2) ఉపాయము	3) ముఖ్యమైనది
6.	బంతి	1) కందుకము	2) ఒక జాతి పువ్వులచెట్టు	3) పంక్తి
7.	రూపు	1) ఆకారము	2) దేహము	3) కన్నె మెడలో బంగారు నాణెము
8.	గంధము	1) చందనము	2) గంధకము	3) సువాసన
9.	కరము	1) చేయి	2) తొండము	3) కిరణము
10.	ఫలము	1) పండు	2) ప్రయోజనం	3) లాభం
11.	వీధి	1) త్రోవ	2) వాడ	3) నాటక భేదము
12.	లక్ష్మి	1) రమ	2) సిరి	3) మెట్టదామర

పర్యాయపదాలు:

1.	అంగన	1) వనిత	2) స్త్రీ	3) మహిళ

www.sakshieducation.com

2.	ఇల్లు :	1) గృహము	2) భవనము	3) మందిరము
3.	పుష్పము :	1) పువ్వు	2) కుసుమము	3) ప్రసూనము
4.	గంధము :	1) చందనము	2)మలయజము	3) గంధసారము
5.	నెయ్యి :	1) ఆజ్యము	2) ఘృతము	3) నేయి
6.	ముఖము :	1) వదనము	2) ఆననము	3) మొగము
7.	గొడుగు :	1) ఛత్రము	2) ఆతపత్రము	3) ఖర్పరము
8.	బ్రాహ్మణుడు :	1) భూసురుడు	2) విప్రుడు	3) ద్విజుడు

<u>వ్యుత్పత్త్యర్థాలు:</u>

1. వనజనేత్ర (వ్యు) : పద్మముల వంటి కన్నులు కలది. (స్త్రీ)
2. లేదీగ బోడి (వ్యు) : లేత తీగ వంటి శరీరం కలది. (స్త్రీ)
3. అతిథి (వ్యు) : తిథి సమయములు లేకుండా వచ్చేవాడు. (అతిథి)
4. పురంధ్రి (వ్యు) : గృహమును ధరించునది. (గృహిణి)
5. అహిమభానుడు (వ్యు) : చల్లనివి కాని కిరణములు గలవాడు. (సూర్యుడు)
6. ముక్కంటి (వ్యు) : మూడు కన్నులు కలవాడు.(శివుడు)
7. పంచజనుడు (వ్యు) : ఐదు భూతములచే పుట్టబడేవాడు. (మనిషి)
8. పార్వతి (వ్యు) : పర్వతము యొక్క పుత్రిక. (గౌరి)
9. పారాశర్యుడు (వ్యు) : పరాశర మహర్షి యొక్క కుమారుడు. (వ్యాసుడు)
10. వ్యాసుడు (వ్యు) : వేదములను విభజించి ఇచ్చినవాడు. (వ్యాసమహర్షి)

* * *

www.sakshieducation.com